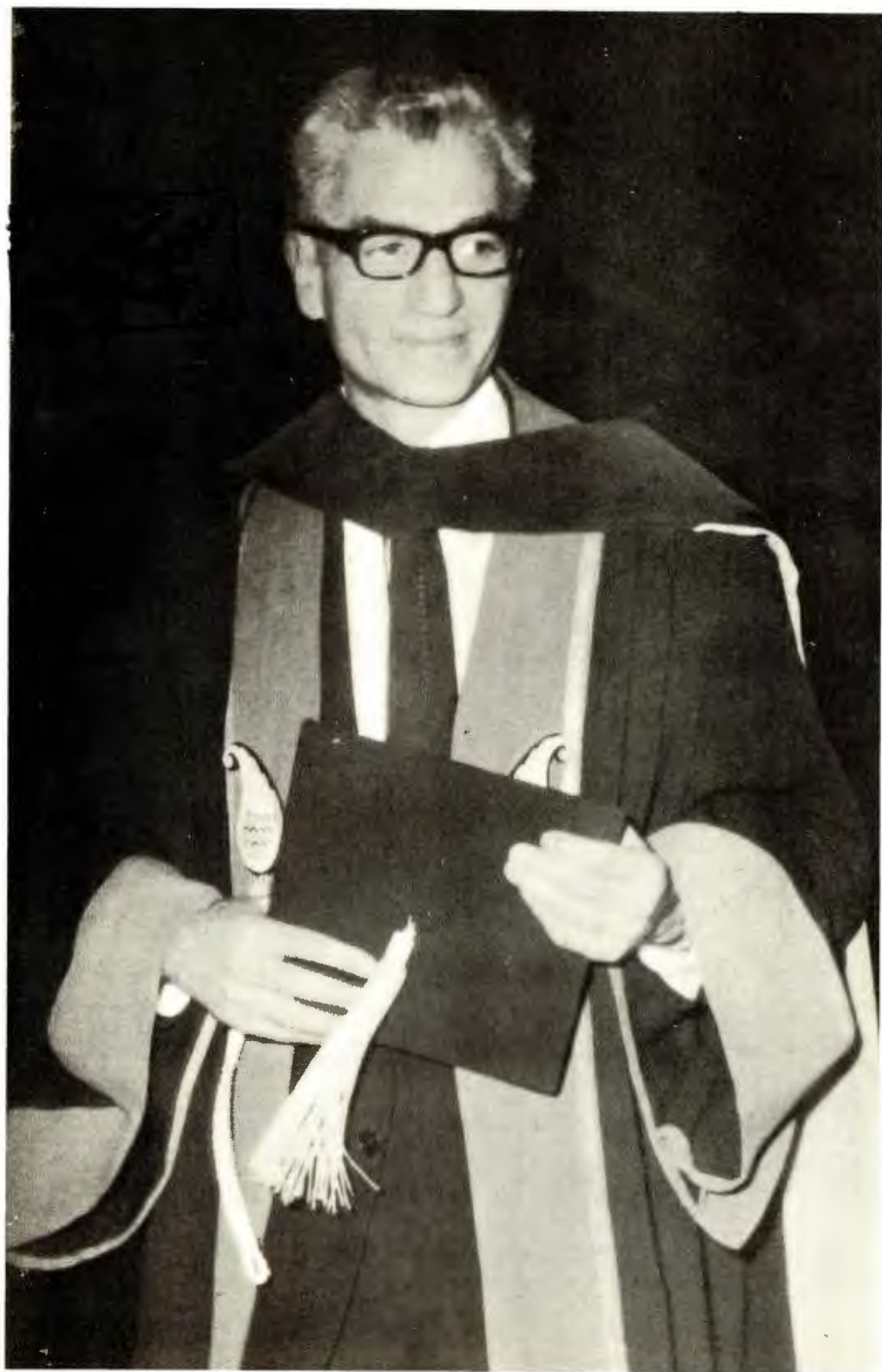

شاهنامه درموزه ها

- شاهنامه در موزه ها
 - از انتشارات : وزارت فرهنگ و هنر - اداره کل موزه ها
 - عکسهای متن از : نسخه های خطی شاهنامه های موزه های جهان
 - چاپ : الوان - تهران
 - تیراژ : ۳۰۰۰ نسخه
 - تیر ماه ۱۳۵۴
 - کاپیه حقوق محفوظ است
-

پژوهش و گزارش از :
مهشید روحانی - جواد پارسای جاوید

شناختن و شناساندن فردوسی ، این یگانه مرد حماسه سرای ادب پارسی و شاهنامه ، این گمراهی نامه نیکان و بخردان ، به مجالسی دیگر نیاز دارد ، چه ، بر این شایسته سرود ، باید نگاهی به بصیرت کرد و اندیشید .

این مقال - باختصار ، ادای دین است به سهم خود و بقدر توانائی برای آگاهی از وجود اوراق زرین این سرودهٔ ارزنده در موزه ها و مجموعه ها . به این امید که شاید در ادامه راه این کنکاش از این میراث بهره‌ای، جز تماشا و تمجید موجود حاصل آید .

درفرصتی کوتاه ، به این مهم پرداختن بسی دشوار بود . ولی از اولین قدم ، استقبال صمیمانه و پاسخ شادمانه موزه‌های جهان این مشکل را تا حدودی آسان نمود. موزه ها ، با علاقمندی زیاد به قدر امکان ، برکمال این مختصر افزودند و تعدادی از آنها ، برای دست یابی به منابع بیشتر یاورمان شدند . آنها که از این امر ، تاکنون بی اطلاع بودند ، آغاز این کار را بفال نیک گرفتند و راه گشوده برای اینگونه برنامه ها را ستودند .

داده های این پژوهش را به گونه‌ای که معمول است و امکانش بود در صفحات بعدی آوردیم و آمار و ارقام و هرگونه بهره گیری و قضاوت را به خوانندگان گذاشتیم . تنها امید اینست که بهرطریقی این کوشش به کمال گراید . بسیار بجاست که از این پس نیز ، در ردیف برنامه های شناخت فرهنگ و تمدن این مرز و بوم ، در اندیشهٔ شناسائی و معرفی آثار و نشانه های ایرانی موجود در خارج از ایران باشیم و در این زمینه نیز به کوششهایی دست یازیم . جا دارد که خط مشی شناخت فرهنگ و تمدن ایران زمین را در محدوده‌ای گسترده تر بدیده دقت و عنایت بنگریم .

شاهنامه و شاهنامه سرا

آغاز کنیم از سراینده یا از سروده شده ، از شاهنامه یا از شاهنامه سرا ؟
جدا کردن این دو از یکدیگر بسی دشوار به نظر می آید و حتی ناممکن .
سخن از ایران است و ایرانی ، سخن از قرآن است و مسلمان .
سخن در باره سراینده بزرگترین حماسه ملی جهان و سرود او بسیار رفته
است با چندی و چونی ، با زیر و بم ، با کشش و کوشش ولی نه هرگز کافی .
آنچه که تا کنون از کسی که نامش بدرستی روشن نیست و سراینده شاهنامه
بوده ، گفته شده است ؛ مارا راه به جایی نمی برد . چه دانستن اینکه نامش چه بود ،

چگونه روزگار را بسر آورد، و کم و کیف حالات برونی او، برای ایرانی ای که می‌خواهد ایران را و خودش را بشناسد رسا و بایسته نیست. این کسه سراینده چه گفته است، کی گفته است، کجا گفته است و چرا گفته است، لازم و شایسته می‌آید.

سراینده شاهنامه چه سروده است؟

آغاز سخن شاهنامه از آفریننده جهان است، از کردگار یکتا، که خداوندگار هستی است و از ویژگیهای بی‌مانند او، از بخشش و رأفت او، از خشم و غضب او، از آفرینش انسان و از ستایش او نسبت به صفات انسانی، از خرد که زنگار از روح آدمی می‌زداید و انسان نابخرد را با دد برابری می‌دهد و زهی سعادت بر انسانی که خرد زینت اوست.

سخن با تصویر پیدایش انسان در زمین و نخستین شاهان راهبر مردم ادامه می‌یابد. پیدایش آتش، ستایش شده هستی، بکارگیری خاک و پیدائی هنر زندگی، که همواره با ایرانی و ایرانشهر آمیخته است.

سخن از اسطوره می‌رود و آدمیان اساطیری، سخن از افسانه می‌رود و آدمیان افسانه‌ای، سخن از نیک و بد، از هورمزد و اهریمن، سخن از رویاروئی سپیدی و سیاهی، سخن از پایداریهای نیکان در برابر بدان، سخن از غلبه چند این بر آن و آن بر این.

افسانه‌ها رنگ می‌بازند، آدمیان اساطیری با خاک می‌آمیزند و به زندگی زمینی نزدیک می‌شوند. قدرتها، لایزالی خویش را ازدست می‌دهند و توانائی‌های زمینی شکل می‌گیرند، آدمیان افسانه، آدمیزادگان آشنا می‌شوند و رویا-روئها در زندگی زمینی شکل می‌گیرد. شاهان زاده شده از خاک، انسان‌های برگزیده از میان مردم، پا به میدان می‌گذارند و ایرانشهر در خیال می‌گنجد.

ایران‌شهر را دو نیرو در بر گرفته است : نیروی هورمزد و نیروی اهریمن . این دو نیرو در ایران‌شهر و در ایرانی موج می‌زنند. نیروی هورمزد بر نیروی اهریمن برتری دارد ولی همواره پایدار نیست ، زمانی نیز می‌رسد که نیروی اهریمن بر ایران‌شهر غالب می‌شود . آن ایرانی ای که روان به نیروی اهریمن می‌سپارد ، دیگر ایرانی نام ندارد . آن هنگام که سخن از ایرانی می‌رود و ایرانیان ، سخن از پاسداران نیروی هورمزد است و رویارویی با اهرمن و اهرمن صفتان .

شاهان ایرانی ، برگزیدگان ایرانیان اند و قهرمانان ایرانی ، نگهدارنده فر هورمزد و ایرانیان ، پشتیبان همیشگی آن دو .

آنگاه که برگزیدگان ، راه اهورائی بگذارند و اهریمنی برگزینند ، ایرانیان راه بر اهریمن می‌بندند و او را بر استوارترین صخره ها به چهار میخ می‌کشند . جمشید ، شاه ایران ، راه پاکان ، راه خرد ، راه داد ، راه مرد می را بگذاشت و راه جاه و ظلم ، راه خود خواهی ، راه ناپاکان ، راه اهریمنان گرفت و اهریمن بر برایرانشهر چیره شد و ضحاک هزارسال بر هفت اقلیم ستم راند .

ایرانیان را توان جور اهریمن نبود ، کاوه بپا خاست . پیش بند چرمی کارگاه آهنگری را بر سر نیزه کرد و داد خواست . و خواست که اهریمن را برانسد و هورمزد را جانشین کند و ایرانیان چنین کردند ، و افریدون برگزیده ایرانیان با پاسداری کاوه ، نگهدارنده فر هورمزد شد و ایران‌شهر در شکوه فر اهورایی فرو رفت و داد و مردمی جهان را فرا گرفت چه ، اهریمن در البرز کسوه به چهار میخ کشیده شده بود . ایرانیان چنین می‌کنند .

ایرانیان ، پاسداران صفات هورمزد همواره با اهریمن نبرد می‌کنند ولی همیشه پیروزی از آن ایرانیان نیست چه گاهی ایرانیان فریفته اهریمن در جلوه اهورا می‌شوند و این ، دیری نمی‌پاید . آنگاه که نقاب از چهره اهریمن برمی‌گیرند ، بار دیگر ایرانیان اند که پیروزند ، کلید پیروزی همیشگی ایرانیان ، در شناختن نقاب—

های گونه گونه اهریمن است .

ایرانیان با پرستندگان هورمزد در سرزمین اهریمن نیز پیوستگی دارند و به آنان مهر می‌ورزند . از درهم آمیختن آنان با یکدیگر ، برگزیدگان مردم بوجود می‌آیند تا همواره در طول تاریخ نگهدارنده فر اهورائی باشند .

هورمزد به برگزیدگان مردم نیروی جسمانی و فکری بیشتری می‌بخشد تا همواره نقاب از روی اهریمن بردارند ، رستم دستان پرورده اهورا پرستان، اهریمن را می‌شناسد و فریب های گونه گونه اش را .

شاه کیکاووس که هر لحظه بدام اهریمن پای بسته ورها میشود با یاری رستم دستان اهریمن را زمانی از خویشتن می‌راند ولی آنگاه که رستم از او دور می‌شود ، اهریمن بر او چیره میگردد و نطفه سهمگین ترین و بزرگترین نبرد هورمزد و اهریمن بسته میشود .

کیکاووس شاه ، ناز پرورده خصال اهورایی ، از سیاوش دردانه ایرانیان می‌خواهد که از قول خویش بگذرد. اهریمن می‌داند که سیاوش از خویش میگردد و از دلبستگی ها و از ایران زمین، ولی از راستی نمی‌گریزد و پاکی را دست بسته به نا پاکی تسلیم نمیکند . سیاوش سخن بجا و درست گفته است و پایداری بر سخن درست گواراست . کیکاووس شاه ، تسلیم شده به اهریمن ، خرد دور کرده از خویشتن ، سیاوش را ناگزیر میکند از سرزمین اهریمنان گذر کند و به دور دستها رود . هورمزديان سرزمین اهریمن ، آغوش بروی سیاوش می‌کشایند ، او در آن سرزمین می‌ماند و از نیکی و راستی و داد ، افسانه ها بجای میگذارد . خشم رستم بر کیکاووس نیز چاره کار نمی‌کند و سیاوش به ایران زمین برنمیگردد .

سیاوش نازنین را اهریمنان در طشت زرین سر می‌برند تا خونش زمین پاک، زمین شریف را به خروش نیاورد . اهریمن می‌داند ، زمین و زمینیان چه ها توانند کرد . به فرمان فر اهورایی ، خون سیاوش از طشت لبریز می‌شود و زمین را

می‌نوشاند و به خروش می‌آورد . کیخسرو پرورده سیاوش با یاری ایرانیان ، اهریمنان را به خاک و خون می‌کشاند، وزمین خشمگین و خروشان از خون سیاوش، مهربان و آرام می‌شود و از خون سیاوش گیاهی می‌رویانند که داروی درد های اهریمنی است .

بوالهوسیهای بی‌شمار کیکاووس شاه، ایرانیان را بیزار میکنند و بر او جانشین می‌نشانند .

روزگارانی است که ایرانشهر و مردمانش در جنگ و ستیز با اهریمنان اند و زندگی را با چندی و چونی‌اش میگذرانند، سرخوش از پیروزیها و دل‌تنگ از پستی ها ، یاور یکدیگر و پاسدار داد و دهش و نگهبان سرزمین نیکان .

اهریمن با رویا روی کردن رستم و سهراب و فریفتن رستم ، مرگ سهراب به دست رستم ، بار دیگر خنجری به قلب هورمز دیان فرو می‌برد که ایرانیان ، تاکنون بر پدر و پسر گریسته‌اند .

ایرانیان ، کار می‌کنند ، می‌نوشند و می‌پوشند و عشق می‌ورزند . می‌خندند و می‌گریند و می‌جنگند ، و روزگار میگذرد .

شاه گشتاسب را و سوسه اهریمن کارگرمی‌افتد و اسفندیار روئین‌تن را به سوی رستم دستان که عمری از او گذشته است میفرستد که او را دست بسته به بارگاهش بیاورد تا تخت شاهنشهی را به پاداش بگیرد . نطفه ستیز میان برادران بسته می‌شود . هورمزد این ستیز را دوست نمی‌دارد و اهریمن شیفته خون برادران است . برادران را هر یک بهانه‌ایست برای رویارویی . هر یک دیگری را دوست می‌دارد و ستایش می‌کند و درعین حال خویشان را ناگزیر از جنگیدن می‌داند . بروی یکدیگر شمشیر می‌کشند و تیر گز رستم خونین دل از کمان می‌جهد و برچشمان پاک اسفندیار فرو می‌نشیند و خلق اهورایی را دل می‌ترکاند و به شیون می‌کشاند ، رستم را نیز پس از آلودگی دست به خون برادر ، مرگ بدنبال است . اهریمن از شادمانی قهقهه

می‌زند و هورمزد از ناگواری سر بگریبان فرو می‌برد .

زمین را به چندین شهر کرده‌اند و ایرانشهر ، آنچنان‌که بود از آن ایرانیان نمانده است. ایرانشهر کوچکتر شده است ولی برپای است و ایرانیان بر آن. خلق و خوی همسایگان در یکدیگر می‌آمیزد و ایرانیان با کاستی آشنا می‌شوند. ایرانیان، نیرنگ و زشتی می‌آموزند . دروغ می‌آموزند . نامشان به ننگ آلوده می‌شود و هورمزد بر سرزمین برگزیده خویش می‌گریزد. گریه‌های هورمزد شفا بخش است، چندی ایرانیان سر از خواب گران برمی‌گیرند و راستی پیشه می‌کنند ولی دیگر بار به پستی روی می‌آورند ، تا زبون می‌گردند . به آن پایه که توانائیها را در دروغ و دورویی می‌بینند و راستی رخت برمی‌بندد . چون چنین گشتند بیگانگان به ایرانشهر می‌آیند و ایران آباد ، سرزمین برگزیدگان ، سرزمین پاکان ، سرزمین انسان ، به ویران ماران ، خراب فرومایگان ، نشستنگه ناپاکان و سرزمین حیوان بدل می‌گردد. هورمزد را دیگر ، حتی یارای گریستن نیست.

شاهنامه کی سروده شده است ؟

دیرزمانی است که ایران در بندگی بیگانگان است . سالیانی تازی ، سالیانی ترك ، سالیانی هردو ، و سالیانی ترك و تازی صفتان بر ایران می‌تازند و می‌برند و همچنان می‌مانند . ایرانی است که راه را گم شده می‌داند و سردر گریبان دارد و پشت خم کرده به این و آن گردن می‌نهد. ولی نه هرگز امیدگم کرده .

ایران قرنهای ۴ و ۵ ه. ق. ایران ملوک الطوائف است. سفره گسترده‌ای که از چند سو، چندین دست به سوی آن دراز شده است. شرق و غرب و شمال و جنوب، شمال شرق و شمال غرب و جنوب شرق و جنوب غرب ، از یکدیگر جدا شده، به یکدیگر می‌تازند و همواره این ایرانیان هستند که ناخن به روی یکدیگر می‌کشند و نمی‌دانند که این حيله جدایی و دشمنی بین خانواده از بیگانگان دستور است و

تا آن هنگام که برادران رو در روی یکدیگر ایستاده‌اند، دنیا به کام بیگانگان است. ایرانی، نامهای مختلف دارد. ایرانی شرقی با ایرانی جنوبی، با غربی و شمالی و غیره احساس بیگانگی و دشمنی میکند. ایرانی غربی میپندارد که تنگ-دستی‌اش را ایرانی شرقی موجب است و ایرانی جنوبی میپندارد که آبش را ایرانی شمالی تاراج کرده است. بیگانه نان و آب ایرانیان را بسا دل آسوده می‌برد.

ایران، این تن توانسای تاریخ ناتوان شده است. بی سر و دست و زبان است، تنها قلبش هنوز می‌تپد. این دل چاره کار میدانند. داروی درد را می‌شناسند. در پی گرد آوری گیاهان درمان بخش از خاک ایران است تا اعضاء را بتن پیوند زند و دستها را بهم نزدیک کند. شاهنامه در زمان پراکندگی ایرانیان و بیگانگی آنان از یکدیگر سروده شده است.

شاهنامه کجا سروده شده است ؟

دهقانان، ایرانیان پاك نژاد ودانای زمان سرودن شاهنامه‌اند. آنان پاسداران فرهنگ باستانی ایرانشهرند و عاشق پیوستن ایرانیان به یکدیگر. در شرق ایران در خاک خراسان، که خورشید ایران از آنجا سر بر می‌آورد، سرود سراینده شاهنامه گوشهای دهقانان را مینوازد. سرود از توس می‌آید. از مرغی دردآلود که ایران را پاره پاره و ایرانیان را آواره می‌بیند. سرود از توس می‌آید.

خراسان، شرق ایران، خاکی آزاده دارد و هر چندگاه، خراسانیان برای پیوند زدن ایرانیان بیکدیگر برخاسته‌اند. خراسان اکنون در بند است، در بند بیگانه صفتان و بیگانگان، فقر و تنگدستی و زور بیداد میکند. متملقان و چاپلوسان و دروغگویان و دورنگان صاحب جاه و مال‌اند. راستگویان و يك رنگان و دل-سوختگان در زنجیر. زمینها را دهقانان و کشاورزان ایرانی می‌کارند و محصول را

بیگانه پرستان به بیگانگان می سپارند .

مرغ سرود خوان توسی می بیند اینهمه نادرستی را و میسراید آنچه را که باید . میسراید آنچه را که اینهمه بیداد را به داد مبدل کند . میسراید تا ایرانی بکارد و محصول را خودش بردارد . میسراید تا ایرانی بهم بیبوند .

شاهنامه چرا سروده شده است ؟

مرد سرود خوان توسی میسراید ، سرود پیوستگی ها را ، سرود پیوستن را ، زیرا که ایرانیان نیازمند بهم پیوستن و جاری شدن هستند . ایرانیان از اصل خویش بدور افتاده اند توانائی هایشان را نمی شناسند . از نیک و بد خویش آگاه نیستند و از ثمر شکوهند پیوستگی . باید بدانند که بودند چه کردند و چه باید میکردند و که هستند ، چه می کنند و چه باید بکنند . سرود مرد توانای توسی ، سرود غرور ایرانی ، سرود شرافت ایرانی ، سرود آزادگی ایرانی است .

چیزی می بایست تا ایرانیان تحقیر شده و ایرانیان ره گم کرده را برپا دارد و راه بنماید . چه چیز میتواند بهتر از آئینه تمام نمای خصال ایرانیان ، آنان را به خود آورد؟ آئینه گذشته ایرانیان می بایست ، تا سقوط حال خویش بنگرند و زبونی حال خویش دریابند و بدانند که دشمن تا آن هنگام که ایرانیان از یکدیگر دورند ، بر آنها چیره است و روزگارشان سیاه و خانه هاشان تاریک و دلهاشان تنگ .

شاهنامه می بایست ، تا دریادلیهای خویش ببینند و روزگار حال خویش بشناسند و دست بهم بدهند و دل بدریا زنند و آزادگی ایرانیان بنمایند و دشمن را تا آن سوی مرزها بتاراندند .

مرد توانای توس ، شاهنامه را به گونه ای میسراید که ایرانیان را با آن سرشته اند . به شعر ، شعر حماسی . شاهنامه میماند ، برای ما ، برای ایران ، تا آن هنگام که ایرانی زنده است و ایران زمین بر زمین ؛ شاهنامه میماند .

شاهنامه آئینه تمام‌نمای ویژگیهای خصال ایرانی است با فراز و نشیب ، با مساتم و شادی ، با درستی و نادرستی ، و این همه از آن ماست ، از آن ایرانیان . این شکوه‌مندترین حماسه ملی جهان از آن ایرانیان است . این خلق کهنسال ، که تاریخ بزرگترین شاهد اوست ، همواره بر خاک افتاد ولی با غیرت و استواری بر پا خاست و بر خاک افکند آنان را که می‌بایست و بر زمین ماند و چه استوارماند و چه پرشکوه .

شاهنامه میماند ، تا هرگاه که ایرانیان پراکنده گشتند ، آنان را بهم پیوند دهد و ایرانشهر را بر زمین استوار دارد . باشد تا ایرانیان شاهنامه ها بسرایند .

در پژوهشی که درباره شاهنامه به عمل آمد. يك نکته ما را به تأمل واداشت: ما نمی‌دانستیم که تصاویر موجود در شاهنامه‌ها و دیگر کتب پارسی، از کجا ریشه گرفته‌اند، چگونه رشد کرده‌اند، تکامل یافته و به شاهکارهایی بدل گشته‌اند. مکاتب تصاویر چگونه پیدا شده‌اند و از یکدیگر جدا گشته‌اند و مشخصات هر يك از آنها چیست؟

در جستجوهایمان به نوشته تحقیقی آقای «ریزوی» برخوردیم که تا حدودی، بسیار کلی و هجمل، ما را راهنمون شده‌اند و فکر کردیم بجاست که علاقمندان را نیز از یافته‌های خویش آگاه سازیم، چه برای آنان که میخواهند با شاهنامه و دیگر آثار ماندگار پارسی آشنا شوند و از هنرلدت برند شناختن گونه‌گونی هنر و مکاتب و اختلاف آنها بایکدیگر ضروری است و ما را این برهان بود که این مختصر را آوردیم.

مینیا تور و سبك ها

ظهور چنگیزخان (۱۳۲۷-۱۲۰۶ م.) بار دیگر به معنای يك عقب‌گرد برای هنر ساسانیان بود. فرم هنری‌ای که توسط چنگیزخان و اخلافش مورد تشویش قرار گرفت، اساساً مربوط به خیمه‌گاه و تصاویر برودری دوزی بود. ولی از دوران سلطنت غازان محمود دوم (۱۳۰۴-۱۲۹۵ م.) به بعد، تجدید حیات نیرومندی در فعالیتهای هنری پدید آمد.

نخستین مینیا تورهای موجود، به این دوره تعلق دارند. تبریز به مرکز با اهمیتی از نظر نقاشی مبدل شد. در این شهر، برای نخستین بار نقاشی چشم انداز و سایه روشن، معرفی شد و مایه‌های اصلی طرحهایی چون اژدها، ققنوس، و درنا که در برودری دوزیهای

چینی روی پارچه ابریشمی به چشم می خورد، در این سبک نقاشی جان گرفت. رشیدالدین فضل الله (۱۳۱۸-۱۲۴۷م.) وزیر اعظم غازان خان، عده زیادی از علمای شرق را در دربار خان مغول گرد آورد و بیاری آنان «جامع التواریخ» را تالیف کرد. نسخه‌هایی از این تاریخ بدقت استنساخ گردید و توسط عده‌ای از نقاشان بزرگ و کوچک مصور شد.

نمونه‌هایی از این نسخ خطی که متعلق به سالهای ۱۳۰۶م. و ۱۳۱۴م. می باشد در دانشگاه ادینبورو، و انجمن سلطنتی آسیایی لندن موجود هستند. یکی از نقاشان نسخه موجود در دانشگاه ادینبورو، رسام چیره دست صحنه‌های جنگی است که در کارش یکنوع احساس موازنه را تصویر می کند و هنرمند دیگری در همین نسخه، داستان یونس و نهنگ را به طرز بسیار جالبی تصویر کرده است. در هر دو این نسخ، درختان، بسیار طبیعی هستند.

سایه روشن‌ها غنی و چشم اندازها لطیف و زیباست. هیكل‌های انسانی با اندام‌های عجیب و غریب کش می آیند ولی خصوصیات چهره‌ها بسیار باحالت هستند.

مینیا توره‌های ایرانی متعلق به قرن چهاردهم میلادی، چون برگهای بزرگ شاهنامه «دموت» که در موزه هنرهای زیبای بستن، موزه هنری نوگ، دانشگاه هاروارد و گالری هنری فریر واشنگتن موجود است، بواسطه استفاده از شکل چینی در ترمیم هیكل‌ها، از کارهای دیگر متمایز است. چهره‌ها بطور سرشاری در زمینه طلائی رنگ آمیزی شده است. تنه‌های درختان با گره‌های بسیار واضح و برجسته مشخص شده‌اند و حیواناتی که با یک رنگ نقاشی شده در زمینه آسمان آبی نشان داده شده‌اند. هیكل‌های ترمیم شده، بصیرتی را در درون شخصیت نقاشی شده نشان می دهد و احساسات او با فهم و ادراک به تصویر آمده است.

در اواسط قرن چهاردهم میلادی، دو مکتب عمده نقاشی ظهور کرد: یکی مکتب تبریز که نفوذ مکاتب خاور دور بر آن حاکم بود و دیگری مکتب شیراز که مینیا توره‌های آن از سنن نقاشی‌های روی دیوار کاخ‌های ساسانیان دنباله روی می کرد. در مینیا توره‌های مکتب شیراز، تنه درختان باریک‌اند. غنچه‌ها بزرگ و برگ‌ها شکل مرسوم پیدامی کنند. گردی چهره‌های انسانی، با ریشها و ابروهای قدیمی ایرانی جلب نظر می کند.

رنگ آمیزی این نقاشیها درخشان است و چشم اندازهای آن مؤثر. نقاشان هر دو مکتب رنگهای معدنی را با سفید، تخم مرغ، سریشم یا صمغ عربی مخلوط کرده‌اند. نفوذ فراوان مکتب تبریز، استفاده وسیع از برگ طلائی را مقدور ساخت.

در کارهای هر دو مکتب، شخصیت اصلی، معمولاً در وسط پرده قرار می گرفت و

افعال موضوع پرده با اشارات و کنایات بیان می‌گردید. طرح فاصله میان اشکال مختلف پرده نقاشی با قرار دادن آنکه نزدیکتر است به جلو نمای پرده و بالا قرار دادن دیگری، بیان می‌گردید. افق آنقدر بالا برده می‌شد که اشکال مختلف در جاهای مختلف سطح پرده بی‌آنکه یکدیگر را قطع کنند، طرح می‌شدند.

در سال ۱۳۸۶ تیمور (۱۴۰۵ - ۱۳۷۰ م.) تبریز را فتح کرد. وی هنرمندان و معماران خود و نیز هنرمندانی از نقاط مختلف ایران و هند را به پایتخت خود سمرقند انتقال داد. نقاشان ایرانی متعهد شدند دیوارهای ساختمانهای محصور در باغچه سمرقند را تزئین کنند و تصاویر فتوحات نظامی فاتح بزرگ، تیمور، را روی آنها ترسیم کنند، نسخه‌های نقاشی متعلق به دوران حکومت تیمور، آمیزش سبکهای تبریز و شیراز را نمایانگر است. شاهرخ (۱۴۴۶-۱۴۰۵ م.) جانشین تیمور، قلباً به نقاشی علاقه‌ای نداشت. «معراج‌نامه» که تاریخ موجودیت آن متعلق به دوره حکومت شاهرخ است، معراج حضرت محمد را به آسمان تشریح می‌کند. این کتاب اکنون در کتابخانه ملی پاریس نگهداری می‌شود.

درخشندگی و غنای رنگهای طلائی و قرمز و آبی که در صحنه معراج حضرت محمد به کار رفته است، گوئی بیانگر شکوه خدائی است. در این صحنه حضرت محمد در حالیکه بر «برک» سوار و جبرئیل در جلو و فرشتگان در اطراف برک در پروازند، معراج می‌کند.

بایسنغرمیرزا، پسر شاهرخ، از خبرگان هنرنقاشی بوده و هم او بود که سومین مرکز بااهمیت نقاشی را در هرات ایجاد کرد. تا ظهور بهزاد (۱۵۲۴ - ۱۴۴۰ م.) نقاشیهای این مکتب دارای طرحها و اشکال خشک و جدی و لسی دقیق باحرکاتی متنوع بود. چشم اندازهای پرده‌ها با صخره‌هایی که چون توده‌ای انباشته از اسفنج بنظر می‌آید رمانتیک‌اند، اما آجرکاریهای طرحهای معماری بسیار جالب‌ترند.

در دوران سلطنت سلطان حسین میرزا (۱۵۰۶ - ۱۴۶۹ م.) مینیاتور ایرانی وارد عصر طلائی خویش می‌گردد. سیدمیرک، کتابدار سلطان، ابتدا تذهیب کار و خطاط بود ولی بعد نقاش ماهر می‌گردید. مقدر بود، بهزاد، دست پرورده سیدمیرک بر اسلاف خویش

برتری یابد و همتای مانی گردد .

بهباد به خاطر آمیختن طبیعت گرائی ، پالودگی و شباهتهای زنده چهره آدمهای پرده‌هایش با رسوم نقاشی اساتید پیشین شهرت یافت . طراحی او براساس مطالعه دقیق نمونه‌های رفتار حیوانات و انسانهاست و هر شکل، توجه دقیق وی را دربردارد . موفقیت او در متوازن ساختن رنگهای سبز و آبی با نارنجی روشن قابل ذکر است و ترکیب‌های او تقریباً نمای سه بعدی بدست می‌دهد . ادبیات معاصر و متأخر بهزاد سرشار از ستایش وی است . در میان ستاینندگان هنر بهزاد از بابور (۱۵۳۰ - ۱۵۲۶ م .) و جهانگیر (۱۶۲۷ - ۱۶۰۵ م .) امپراتوران مغول می‌توان نام برد . بسیاری از نقاشان کارهائی باامضای او میساختند و به قیمت‌های گزاف می‌فروختند .

دردوران حکومت صفویان (۱۷۳۶ - ۱۵۰۱ م .) نقاشی ایرانی وارد عصر تازه‌ای گردید . نقاشیهای این دوره زیبا و باقرینه هستند و حرکات ارائه شده جذاب است . بسیاری از نقاشان آغاز دوران صفویه مریدان بهزاد و یا شاگردان او بودند . شخصیت‌های پرده‌هائی که نقاشی می‌کردند خشک و جدی ، لباسها تا دگمه آخر انداخته شده و بدنهای سفت و کشیده‌شان کش آمده و از نظر تناسب با سایر اندامها ، سرهایشان کوچک بود . کلاه قرمزی با سنبله‌روی سرشان بود که بدور آن حلقه‌هائی در دوازده ردیف از پارچه عمامه پیچیده شده بود . دوازده ردیف عمامه نشان دهنده اعتقاد به دوازده امام شیعیان بود .

نمونه‌های معماری آن عصر طرحی شش گوشه داشت و آسمانه‌ها و قالیهای گلدار بر سایر اشکال و طرحهای موجود در زندگی شهری غلبه داشت . سنگها گرد بودند . طبیعت - گرائی بهزاد جای خود را به عناصر تزئینی و صحنه‌های خیالی داد . آبی ، زرد و نارنجی رنگهای غالب بودند . عده‌ای از نقاشان برجسته خطاط نیز بودند و این مطلب در سبک آنها تاثیر خود را بجای گذاشت .

شاه طهماسب صفوی (۱۵۷۶ - ۱۵۲۴ م .) حامی بزرگ هنر بود . دردوران حکومت او میرمصور و آقا میرک نقاش و چهره نگار ، از هنرمندان برجسته عصر بودند . سلطان محمد درعین حال نقاش ، خطاط و چهره‌نگار بود . کاریکاتورهای عالی او نشان دهنده لطافتی خاص است . بزرگترین نقاش نیمه دوم قرن شانزدهم ، استاد محمدی بود . او متخصص ترسیم خطوط بود . استاد محمدی کاریکاتورهای سلطان محمد را تلطیف کرد و با برسهای هنری توسط رنگهای رقیق و دلچسب ، برارزش آنها افزود .

هنگامیکه شاه عباس بزرگ (۱۶۲۹ - ۱۵۸۱ م .) دربار را به اصفهان منتقل کرد ، در

آنجا يك آكادمی هنری تاسیس كرد. در دوران سلطنت وی سبك حساس و استادانه هنر ایرانی كه باصحنه‌های لطیف زندگی شبانی وغور دراشكال افراد آدمی همراه بود، توسعه یافت. عمومیت داستانهای تاریخی به سرعت افول كرد. آقا رضا، نقاش وخطاط، طبیعت-گرایی را بار دیگر درتصاویر انسانی عرضه كرد. سبك او باخطوط ممتد و زیبایی كه بانقشهای متفاوت نیز جور می‌آید مشخص می‌شود و تنها، جایی كه قلم مو از صفحه كاغذ كنده می‌شود مكث می‌كند. او از تصویر قطعاتی كه شفاف نما بودند لذت می‌برد. آستین‌هایی از چیت موصلی یا موها و ریشهای مجعد و بیش از هر چیز چین‌های شال كمریعامه، علاقه او را به خود جلب می‌كرد. طی قرون هفده و هیجده میلادی سبك او به طور گسترده‌ای در نقاشی ایرانی مورد تقلید قرار گرفت همچنین این سبك بانیاذهای صنعت قالی بافی كه بعنوان بیانگر اساسی هنر ایرانی جای گرفت متناسب درآمد.

نسخه‌های نقاشیهای درخشان فرانسوی قبلا در دوره شاه طهماسب در دسترس نقاشان این دوره قرار گرفته بود. در دوره سلطنت شاه عباس اول نفوذ نقاشان اروپائی در نقاشیها و پارچه‌های زربفت این دوره آشكار شد. شاه عباس دوم (۱۶۶۶ - ۱۶۴۲ م.) گروهی از نقاشان آلمان را به كار تزئین دیوارهای كاخ چهل ستون در اصفهان گماشت و یکی از نقاشان خود بنام محمد زمان را برای فراگیری هنر غربی به رم فرستاد. نقاشان ایرانی استحکام و نمای هنر غربی را در آثار خویش جلوه دادند.

شاهان و اشراف، همواره برای مصور کردن، نسخ خطی را انتخاب می‌کردند و تصاویر مربوط به شاهنامه فردوسی و خمسه نظامی، نقاشان و حسامیان آنها را شیفته خود كرد.

از پنج مینیاتور که در گالری ملی ویکتوریا موجود است، یکی مربوط به شاهنامه و دوتای دیگر متعلق به خمسه است.

جنگها و نبردهای تن به تن مابین پهلوانان در شاهنامه جزئیات دقیق فن جنگ و لشکرکشی و سلاحهایی که در این جنگها مورد استفاده قرار می‌گیرد، تشریح موجز و دقیق تعقیب‌ها و ضیافت‌های خودنمایانه، عیاشی‌ها و ماجراهای عاشقانه به تصویر نگاران شاهنامه فرصت می‌داد تا يك رشته گسترده از صحنه‌های دراماتیک را طرح افکنند.

درباریان و اشراف، برای پول ریختن به پای اینگونه تصاویر با یکدیگر به رقابت برخاستند. شاهنامه روی برگهای بزرگ استنساخ گردید و تصاویری که به اندازه يك یادو صفحه این نسخ بود به نقاشان امکان داد تا هنر نقاشی روی دیوار متعلق به ساسانیان را

با سنن هنرچینی بیامیزند.

نقاشیهای ایرانی گالری ملی ویکتوریا (شماره ۴/۱۶۶۹) روی کاغذ صاف، یکدست و عاج گونه به اندازه‌های (۷۵/۱۶ × ۸۱/۸ اینچ) هستند. حاشیه آنها به رنگ طلائی باز است و روی آنها حیوانهائی میان برگ و گل و گیاه تصویر شده است. این نقاشیها و خطاطیها نشان می‌دهند که متعلق به اواسط قرن شانزدهم میلادی هستند.

در نقاشی «آزمایش دشوار سیاوش در گذشتن از میان آتش» اشکال بطور قرینه در تابلو مرتب شده‌اند. فضای اندک میان شعله‌های زبانه‌کش آتش که دارای سبک خاصی است و شاه که روی تختی در سمت راست نشسته است با گل‌های کمرنگ مصور شده است. در این تابلو لاجورد، چتری که برفراز سرشاه است کوچکی تخت شاهی را نشان می‌دهد. گروهی از درباریان که از میان پرده دود غلیظی سر بر آورده‌اند، حالات و حرکات قراردادی دارند. ولی در چهره‌های آنها شگفتی و انتظار خواننده می‌شود. لباس و عمامه آنها که به طرز زیبایی طرح‌ریزی شده، دارای رنگ لطیفی هستند، در فاصله‌ای دیگر سودابه مغموم و مایوس دیده می‌شود که در ایوانی ایستاده است. این درام، با فریاد «شاهزاده جوان سالم از آتش بیرون آمد» خاتمه می‌پذیرد.

هنرمندان در اشعار نظامی، زمینه گسترده‌تری برای استعدادهای خویش یافته‌اند در حالی که در شاهنامه چنین زمینه‌ای را کمتر یافته‌اند. نقاشی (شماره ۴/۱۶۶۷) به اندازه $\frac{1}{4} \times \frac{1}{8}$ اینچ، صحنه‌ای است از هفت پیکر که حکایتی درباره بهرام گور و خدمتکار چینی او بنام فتنه تصویر می‌کند. بهرام گور همیشه فتنه را در شکار با خود می‌برد و او شاه را بانواختن چنگ سرگرم می‌کرد. یک روز که شاه عملیات تیراندازی درخشان انجام داده بود خدمتکار باخنده و مزاح از ستایش او سرباز زد. ناگهان گور خری ظاهر شد و خدمتکار به شاه گفت: «بایک تیر، سم او را به گوشش بدوز» همینکه گور خری پای خود را بلند کرد تا بگریزد شاه تیر را از چله کمان رها کرد و سم و گوش حیوان را به هم دوخت، به نظر می‌رسد این مینیاتور در قرن شانزدهم میلادی نقاشی شده است. ولی سبک آن متعلق به اواخر قرن پانزدهم و مکتب تیموری هرات باشد. بهرام شاه براسبی سیاه سوار است که پاهائی سفید دارد. پیراهن آبی به تن دارد که با خطوط طلائی پروردی دوزی شده است و این خاصه سبک تیموری است. گل‌های کم و زیبا، آسمان با رنگ خالص لاجوردی و ابرهای پیچان و سفید، دریافت خاص آغاز دوره صفوی از طبیعت است.

خدمتکار چینی همراه با چنگک به نظر می‌رسد که از پس سنگهای لطیف که بارنگهای رقیق ترسیم شده سربرآورده است. نگاه و حرکات او فتانی و عشوه‌گری او را نشان می‌دهد. فضا تأثرات دراماتیکی را که شاعر بدان دست یافته است بیان می‌کند. خطاطی زیبا و بجاست.

نقاشی (شماره ۱۶۶۸/۴) گالری ملی ویکتوریا نیز از هفت پیکراست: روز جمعه است و بهرام‌گور در کاخی که گنبد سفید دارد نشسته است و شاهزاد اقلیم هفتم داستان عاشقی که در باغ منتظر پاسخ وی بود- ولی جوابی نگرفت- را نقل می‌کند. سبک نقاشی، محمدی است. محمدی نقاش و خطاط بود. شاه خیلی خشک و جدی در حالی که لباسش تا آخر دگمه خورده نقاشی شده است. گنبد پيازی شکل، همچنان که شاعر روایت کرده، سفید نقاشی شده است ولی با خطوط زیبای طلائی تزئین گردیده و نشان دهنده یکدستی و یکنواختی کار است. پیراهن ملکه نیز مثل اغلب مواقع سفید است اما با استفاده از رنگ سیاه همراه با گلهای تزئینی برنگ طلائی و نارنجی جلوه یافته است. خدمتکاران بصورت مقتضی و جالب تصویر شده‌اند و زمینه طلائی، به لطافت مینیاتور افزوده است.

نقاشی (شماره ۱۶۷۰/۴) به اندازه $31/19 \times 5\frac{3}{4}$ اینچ چهره شاهزاده‌ای است که یک تیروکمان را آزمایش می‌کند. این نقاشی در قرن هفتم توسط یکی از مقلدان آقارضا تصویر شده است. موضوع تابلو کمتر خشک و جدی است و حالت دارد. در این نقاشی از خطوط ممتد استفاده شده است. چین‌های شال و عمامه زیبا هستند و رنگ آمیزی آنها ساده است. در طرف دیگر یک قطعه با خط نستعلیق زیبای قرن هفدهم در یک زمینه طلائی و نیلی نوشته شده است.

نقاشی (شماره ۱۱۶۶/۴) به اندازه $17\frac{1}{4} \times 4$ اینچ) یک سفیر خارجی را نشان می‌دهد که وارد دربار سلطنتی می‌شود. (شاهان ایران دوست داشتند مهمانان خود را در کاخ محصور در باغچه به حضور بپذیرند.) ترکیب نقاشی ساده است و درختان و گیاهان جالبند. اما استعمال فراوان رنگ طلائی به زیبایی چشم انداز تابلو آسیب رسانده است. استحکام ترکیب تابلو نشان دهنده تأثیر خوب است. چهره درباریان خشک و رسمی تصویر شده است و تجمع آنها دال بر مقام آنهاست. بنا بر گفته ه. ک. مونیف و س. ک. ویلکینسون مینیاتور بوسیله محمد قاسم شیرواری (در تاریخ ۱۶۱۷ م.) ترسیم و خطاطی شده ولی خود مینیاتور تاریخی ندارد. در طرف دیگر نقاشی، نخستین صفحه مخزن الاسرار نظامی

گذشتن سیاوش از آتش

کالری مای ویکتوریا

|

|

جنگ گستهه با افراسياب

موزه دولتي برلين - جمهوري آلمان فدرال

مينياتور از : شاهزاده مغولي « بايسنغر »

سبك : شيراز

سال ۱۴۲۰

است. این نسخه بارنگ طلائی درخشان همراه با مخلوطی از سبز، نارنجی، و سیاه نقاشی شده و به طرز زیبایی باخط نستعلیق در اواسط قرن هفدهم روی زمینه طلائی رنگ امتساخته شده است. حواشی نسخه با نقوش قرینه از گلهای تزئینی و پرندگان تزئین شده است.

اساس مینیاتور جدید، آزمایشهای کاملی را گذرانده است. نقاشی بارها دستکاری شده است ولی تا پیش از اواسط قرن هفدهم نتوانسته است قوانینی بیابد.

ترجمه از نوشته‌ی: س. ا. ریزوی
دانشگاه ملی استرالیا - ملبورن

نسخه های خطی شاهنامه های موجود در موزه ها

آلمان فدرال
برلن

موزه دولتی - بخش اسلامی

۱ - نسخه خطی

سبک : شیراز

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 1,4628

۲ - نسخه خطی

سبک ؟

سال ۱۰۴۲ ه . ق .

شماره : 181

- با نودوشش مجلس (فهرست چاپی سال ۱۹۱۰)

امریکا - ایالات متحده نیویورک

موزه مترو پولیتن

۱ - نسخه خطی ناقص

سبک : مغولی

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 42 - 1 . 290 . 1974

- میراث مونرثو ، ك. گوتمن

۲ - اوراقی از يك نسخه خطی

سبک ؟

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 34 . 24 . 1 - 6

- توسط بنیاد ژرف پولیتزر در سال ۱۹۳۴ میلادی خریداری شده است .

مینیاتور ها :

- بزرگمهر (دانشمند ایرانی) بازی شطرنج را در حضور انوشیروان به سفیر هندی تشریح میکند .

- بزرگمهر (دانشمند ایرانی) به مهاراجه هندی بازی نرد را تشریح میکند .
- سفیر روم در حضور شاهپور .

- خوابگزار ضحاک (سلطان ستمگر بابل) خوابی را که او در باره فریدون و پیروزی آینده اش دیده است ، برایش تعبیر می کند .

- افراسیاب و گرسیوز در حضور کیخسرو .

- بهرام گور شجاعت و دلاوری خود را در کشتی گرفتن در بار شانگیل ، پادشاه هند نمایش میدهد .

۵ در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، نیز به این نسخه اشاره شده و ایرج افشار ، ایسن نسخه را قرن هشتم هجری قمری معرفی کرده است .

۳ - ورقى از يك نسخه خطى

سبك ؟

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 1 , 68 , 25

مینیاتور :

- بیژن در حال سواری بر روی گراز وحشی در سرزمین ارمن (ارمنستان؟).

۴ - اوراقى از يك نسخه خطى

سبك ؟

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 29.160.22 و 29.160.21

- اهدایی : H . O . Havemeyer Collection ۱۹۲۹ میلادی .

مینیاتورها :

- گفتگوی رستم با اسفندیار (رجز خوانی) .

- بیژن در حال سواری بر روی گراز وحشی در سرزمین ارمن (ارمنستان؟) .

☞ در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، نیز به این نسخه شده و ایرج افشار این نسخه را قرن هشتم هجری معرفی کرده است .

۵ - اوراقى از يك نسخه خطى

سبك ؟

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 3 - 36.113.1

- بنیاد راجرز سال ۱۹۳۶ م .

مینیاتورها :

- نبرد جنگجویان ایرانی و تورانی .

- چهار تن از بزرگان دربار کیخسرو در کوهستان .

- خراد ، پسر برزین ، شاهزاده خانم را می‌شناسد .

☞ در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، نیز به این نسخه اشاره شده و ایرج افشار ، این نسخه را قرن هشتم هجری قمری معرفی کرده است .

۶ - اوراقی از يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 57.51.35 و 57.31.36

- مجموعه هنر ایرانی ، کورا تیمکن برونه ۱۹۵۷ م .

مینیا تور ها :

- سیاوش مهارت خود را در بازی چوگان به افراسیاب نشان می دهد .

- شفاعت رستم از توس در برابر کیخسرو .

۷ - ورقی از يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 33.70

- متعلق به بنیاد ژرف پولیتزر ۱۹۳۳ م .

مینیا تور :

- تشییع جنازه اسفندیار .

۸ - ورقی از يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 52.20.2

- خریداری شده از میراث ژرف پولیتزر ۱۹۵۲ م .

مینیا تور :

- انوشیروان در خانه صدر اعظم خویش ، سبید .

۹ - اوراقی از يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 57.51.33

- میراث ، کورا تیمکن برونه ، مجموعهٔ مینیاتور ها و آثار هنری ایران .
۱۹۵۷ م .

۱۰ . اوراقی از يك نسخه خطی

سبك : مغولی

نیمه اول قرن ۱۴ میلادی

شماره : 69.74.1-9

- بنیاد راجرز ۱۹۶۹ م .

مینیاتور ها :

- سیمرخ زال را به پدرش سام برمی گرداند .
- بهرام چوبینه ، هیولائی را که در هیئت شیر است می کشد .
- گشتاسب گرگی را می کشد .
- گستهه ، لهک و فرشیدورد را می کشد .
- اسکندر هیولای حبش را می کشد .
- دختران برزین ، از بهرام گور پذیرایی می کنند .
- رستم ، دیو سفید را می کشد .
- مجلس دیگری از دومین ماجرای رستم .
- کشته شدن شیر بدست اسب رستم « رخش » هنگامیکه رستم در خواب بود .

۱۱ . ورقی از يك نسخه خطی

سبك ؟

به تاریخ ۸۸۷ ه . ق . (۱۴۸۲ م .)

شماره : 45.150

- بنیاد راجرز ۱۹۴۵ م .

مینیاتور :

- گذشتن سیاوش از آتش .

۵ در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، نیز به این نسخه اشاره شده و ایرج افشار نیز این نسخه را قرن نهم هجری قمری معرفی کرده است .

۱۲ - ورقى از يك نسخه خطى

سبك ؟

اواخر قرن ۱۵ ميلادى

شماره : 57.51.28

- متعلق به مجموعه هنر ايرانى ، كورا تيمكن برونه ۱۹۵۷ م .

مينياتور :

- الياس و خضر در چشمه آب حيات .

o در ليست دانشگاه ميشيگان ، بخش تاريخ هنر ، به اين نسخه اشاره شده و ايسرج افشار اين نسخه را قرن هشتم هجرى قمرى معرفى کرده است .

۱۳ - نسخه خطى

سبك ؟

به تاريخ ۸۳۹/۴۰ ه . ق .

شماره : 20.120.2

۱۴ - سه نسخه خطى (شايد سه ورق از نسخ خطى ؟)

سبك ؟

قرن ۹ ه . ق .

شماره : 13.160 و 20.120 و 13.228.22

o مأخوذ از ليست دانشگاه ميشيگان ، بخش تاريخ هنر ، توسط ايرج افشار .

۱۵ - دو ورق از يك نسخه خطى

سبك ؟

به تاريخ ۸۸۷ ه . ق . (۱۴۸۱ م .)

شماره : 40.38.1/2

- از بنياد لى ۱۹۴۰ م .

مينياتور ها :

- كشته شدن جانسيار و ماهيار بدست اسکندر .

- رستم ، برادرش شغاد را به درخت می‌دوزد .
۵ ایرج افشار نیز این نسخه را بتاریخ ۸۸۶ یا ۸۸۷ ه. ق. معرفی کرده است .

۱۶ - يك نسخه خطی

سبك : تبریز

به تاریخ ۱۵۲۷ یا ۱۵۲۸ م .

شماره : 1970.301.1-76

دارای ۷۶ صفحه شامل ۷۸ مینیاتور

- اهدایی : آرتور . آ . هاتن ۱۹۷۰ م .

۱۷ - چهار ورق از يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن ۱۶ میلادی

شماره : 65.7.1-4

- خریداری شده از : بنیاد راجرز واهدایی : ژرف . و . مك میلان ۱۹۶۵ م.

مینیاتور ها :

- بدنیا آمدن رستم .

- رستم بیژن را از چاه بیرون می‌آورد .

- رستم دیو سفید را می‌کشد .

- نبرد رستم با اشکیوس .

۱۸ - يك نسخه خطی

سبك ؟

نستعلیق

قرن ۱۶ میلادی

شماره : 13.228.14

- اهدایی : الکساندر اسمیت کوچران ۱۹۱۳ م .

۵ در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، نیز به این نسخه اشاره شده و ایرج افشار این نسخه را

قرن دهم هجری قمری معرفی کرده است .

۱۹ - يك نسخه خطی

سبک ؟

قرن ۱۰ ه. ق.

شماره : 36.13

☞ مأخوذ از لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، توسط ایرج افشار .

۲۰ - يك نسخه خطی

سبک ؟

نستعلیق ، به خط ، شاه محمد سبزواری

قرن ۱۶ میلادی

شماره : 13.228.11

- اهدایی : الکساندر اسمیت کوچران ۱۹۱۳ م .

☞ ایرج افشار ، این نسخه را همان نسخه فهرست جکسن تحت شماره يك گمان می کند و با ۴۱ مجلس معرفی می نماید .

۲۱ - يك نسخه خطی

سبک : نقاشی دوره صفوی

قرن ۱۷ میلادی

با يك ورق تذهیب شده و ۱۲ نقاشی

شماره : 1974.290.43

- میراث : مونرئو ، ك . گوتمن ۱۹۷۴ م .

۲۲ - يك نسخه خطی

سبک ؟

نستعلیق ، به خط ، شیخ محمد ابن شمس الدین

قرن ۱۷ میلادی

شماره : 13.228.17

- اهدایی : الکساندر اسمیت کوچران ۱۹۱۳ م .

☞ ایرج افشار این نسخه را با ۴۳ مجلس به تاریخ ۱۰۷۴ ه. ق. معرفی کرده است .

۲۳ يك نسخه خطی

سبک ؟

نستعلیق ، به خط، محمد بن ملا میرالحسینی

قرن ۱۷ میلادی

شماره : 13.228.16

- اهدایی : الکساندر اسمیت کوچران ۱۹۱۳ م.

ه ایرج افشار، این نسخه را سال ۱۰۱۳/۱۴ ه. ق. با ۸۵ مجلس با اشاره به فهرست جکن شماره ۳ به خط محمد بن ملا میرحسینی الاستاد به شماره 12.228.16 معرفی کرده است .

هوزه بروکلین

۲۴ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۹۴۲ ه. ق.

شماره : 45.5.2

۲۵ - سه نسخه خطی (؟)

سبک ؟

قرن ۸ ه. ق.

شماره : 36.239 و L63.9.76.(ee/pn5) و L63.9.77.(ee/pn5)

ه مأخوذ از لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، توسط ایرج افشار .

۲۶ - يك نسخه خطی

سبک ؟

قرن ۱۰ ه. ق.

شماره : 35.1028

ه مأخوذ از لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، توسط ایرج افشار .

مجموعه کورکیان

۲۷ - دو ورق از یک نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۷۵۱ ه. ق.

شماره : 406 و 407

۲۸ - یک نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۷۵۳ ه. ق .

شماره : 8

۲۹ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن هشتم هجری

شماره : 163.52 و 577 و 576 و 405 و 400

جمعا نه مجلس است .

۳۰ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن هشتم هجری

شماره : 561-75

جمعا ۱۵ مجلس است .

۳۱ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن هشتم هجری

شماره : 580 و 579 و 396

فقط سه مجلس است .

۳۲ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن هشتم هجری

شماره : 1031

با نود و هشت مجلس .

۳۳ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۸۴۸ هجری

خط ، محمود کاتب

شماره : 876

با چهارده مجلس .

۳۴ - نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۸۵۹ هجری

شماره : 77

با هفت مجلس .

۳۵ - يك نسخه خطی

سبک ؟

خط ، محمود بن محمد بن محمود جمالی

به تاریخ ۸۶۱ هجری

شماره : 61

با پنجاه و سه مجلس .

۳۶ - يك نسخه خطی

سبك ؟

به تاریخ ۸۷۸ هجری

شماره : 877

با پنجاه و نه مجلس .

۳۷ - يك نسخه خطی

سبك ؟

به تاریخ ۸۹۰ هجری

شماره : 62

با شصت و نه مجلس .

○ را اینسون نوشته است که تاریخ نسخه را به ۷۹۰ عوض کرده اند .

۳۸ - نسخه خطی

سبك ؟

قرن نهم هجری

شماره : 51

با سی و سه مجلس .

۳۹ - نسخه خطی

سبك ؟

قرن نهم هجری

شماره : 419 و 52-160 و 920-592 و 421

فقط سی و يك مجلس .

۴۰ - نسخه خطی (دو جلد)

سبك ؟

به تاریخ ۹۰۲ هجری

خط، پیر حسین
شماره : 52 و 53
با چهل و چهار مجلس.

۴۱ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۹۱۲ هجری
شماره : 76
با یکصد و پانزده مجلس

۴۲ - يك نسخه خطی

سبک ؟

خط ، علی بن محمد بن نجم الدین فرهنگی ؟
به تاریخ ۹۱۸ هجری
شماره : 107
با هفتاد و هشت مجلس

۴۳ - يك نسخه خطی

سبک ؟

خط مرشد الکاتب شیرازی
به تاریخ ۹۴۵ هجری
شماره : 84
با چهارده مجلس

۴۴ - يك نسخه خطی

سبک ؟

خط ، عبدالوهاب
به تاریخ ۹۷۶ هجری

شماره : 1052

با نوزده مجلس

۴۵ - نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۹۹۱ هجری

شماره : 126

دارای سه مجلس

۴۶ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن دهم هجری

شماره : 118

نیمه دوم با بیست مجلس

۴۷ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن دهم هجری

خط ، محمد صالح بن محمد

شماره : 874

با بیست مجلس

۴۸ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن دهم هجری

شماره : 878

با سیزده مجلس

۴۹ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن دهم هجری

شماره : 896

با نوزده مجلس

۵۰ - نسخه خطی (ناقص)

سبک ؟

قرن دهم هجری

شماره : 1053

با بیست و دو مجلس

۵۱ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۱۰۰۵ هجری

شماره : 125

با هفتاد و دو مجلس

۵۲ - يك نسخه خطی

سبک ؟

خط ، محمد بن حسین الکاتب اصفهانی

به تاریخ ۱۰۰۸ هجری

شماره : 116

با یکصد و سه مجلس

۵۳ - يك نسخه خطی

سبک ؟

خط، علی جان بن حیدر علی الهروی

به تاریخ ۱۰۱۱ هجری

شماره : 76

با شصت و دو مجلس

۵۴ - يك نسخه خطی (دو جلد)

سبک ؟

خط ، مداری ؟ بن حاجی شاهین دهلوی

به تاریخ ۱۰۲۸ هجری

شماره : a-b.875

با پنجاه مجلس

۵۵ - يك نسخه خطی

سبک ؟

قرن یازدهم هجری

شماره ، 1068

با بیست و هشت مجلس

مجموعه مونرو گوتمن

۵۶ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۷۴۱/۲ هجری قمری

ه گمان میرود این همان نسخه معرفی شده درموزه متروپولیتن به شماره 290.1-42 باشد .

مجموعه روزنباخ

۵۷ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۹۹۸ هجری
خط قوام بن محمد الشیرازی

مجموعه ایرما فراد

۵۸ - يك نسخه خطی

سبک ؟

نستعلیق

خط، محمود بن محمد برای خواجه نورالدین محمد

به تاریخ ۸۳۱ هجری قمری

مجموعه مونیف

۵۹ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۹۴۲/۳ هجری قمری

واشنگتن

کالری فریو

۶۰ - يك نسخه خطی

سبک ؟

اوایل قرن ۱۷ میلادی

شماره : 07.279

۵۴۰ ورق شامل ۳۴ مینیاتور

۶۱ - يك نسخه خطی

سبك : مغولی (هندی)

اواخر قرن ۱۸ یا اوایل قرن نوزده میلادی

شماره : 07.277

۶۰۲ ورق شامل ۱۹ مینیاتور

۶۲ - يك نسخه خطی (فصل چهارم)

سبك : مغولی (هندی)

به تاریخ ۱۶۸۹ میلادی

شماره : 07.292

۹۴ ورق شامل ۱۳ مینیاتور

۶۳ - يك نسخه خطی (فصل سوم)

سبك : مغولی (هندی)

به تاریخ ۱۶۸۹ میلادی

شماره : 07.293

۹۴ ورق شامل ۱۴ مینیاتور

۶۴ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك ؟

اوایل قرن ۱۵ میلادی

شماره : 23.4

۶۵ - سه ورق از يك نسخه خطی

سبك ؟

اوایل قرن ۱۵ میلادی

شماره : 30.49 و 30.48 و 28.11 (لیست میشیگان ، قرن ۸ هجری)

۶۶ - يك ورق از يك نسخه خطی

اوایل قرن ۱۵ میلادی

شماره : 40.20 (لیست دانشگاه میشیگان ، قرن ۸ هجری)

۶۷ - يك ورق از يك نسخه خطی

قرن ۱۵ میلادی

شماره : 07.610 لیست دانشگاه میشیگان ، قرن ۸ هجری ، بشماره 67.616

معرفی شده است .)

۶۸ - شش ورق از نسخه خطی (دهوت)

سبك ؟

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 25.5 و 30.78 و 35.23 و 35.24 و 38.3 و 42.2 (لیست میشیگان ،

قرن ۸ هجری)

۶۹ - چهار ورق از شاهنامه کوچک خطی

سبك ؟

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 30.89 و 30.91 و 31,21

۷۰ - چهل و شش ورق از نسخه خطی (اینجو)

سبك ؟

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 30.17 و 30.1 و 29.46 و 29.25 و 40.12 و 40.13

۷۱ - هشت ورق از نسخه خطی شاهنامه کوچک

سبك ؟

اوایل قرن ۱۴ میلادی

شماره : 40.14 و 40.15 و 45.21 و 45.26

در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، به شماره هائی نیز اشاره شده که با شماره های اعلام شده از طرف شماری هنری فریر مطابقت نمی کند . ولی اغلب این اوراق در لیست مذکور معرفی شده اند .

بستن

موزه هنرهای زیبا

۷۲ - چهار نسخه (یا ورق) خطی (شاید از شاهنامه دموت)

به شماره های : 20,1839 و 20.1840 و 20.1841 و 20.1840/1 (در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر اشاره شده است که مربوط به قرن هفتم هجری هستند .

۷۳ - يك نسخه خطی

قرن هشتم هجری

شماره : 14.539

۷۴ - پنج ورق از نسخه خطی

قرن نهم هجری

شماره : 19.775 و 14.566 و 17.1360 و 14,576 و 14.551/2 (لیست

دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر)

۷۵ - پنج ورق از نسخه خطی

قرن دهم هجری

شماره : 06.131 و 14.601 و 14.603 و 14.600 و 14.625 (لیست دانشگاه
میشیگان ، بخش تاریخ و هنر)

۷۶ - نسخه خطی

سبک ؟

قرن یازدهم هجری

شماره : 15.22

مجموعه ادوین بینی

۷۷ - يك نسخه خطی

سبک : هرات

قرن نهم هجری

۷۸ - يك نسخه خطی

سبک : قزوین

قرن نهم هجری

۷۹ - يك نسخه خطی

سبک ؟

به تاریخ ۱۰۸۵ هجری قمری

فیلا دلفیا

موزه هنر

۸۰ - يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن دهم هجری

شماره : 56-93.3

با چهل و شش مجلس .

۸۱ - سه نسخه خطی

سبك ؟

قرن یازده هجری

شماره ؟

با ۲۳ مجلس و یکصد و هیجده مجلس و شانزده مجلس

و ماخوذ از لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر ، توسط ایرج افشار . ولی در شرح پنج عکس سیاه و سفید ارسالی از موزه هنر - فیلا دلفیا، که در این نشریه چاپ شده است ، اشاره به سبکهای : صفوی، ترکمن و شیراز شده است .

برای قشایها از آبرنگ و طلایی استفاده شده است .

کانزاس سیتی

گالری هنری ویلیام راکهیل نلسون

۸۲ - يك ورق از شاهنامه خطی « دموت »

سبك ؟

قون ۱۴ میلادی

شماره : 33.60

این برگه که میناتور دربارۀ « نبرد رستم و اسفندیار » دارد، تاکنون در نمایشگاههای دانشگاه میشیگان، دانشگاه سیراکوس شرکت داده شده و در چند کاتالوگ و فهرست معرفی شده است.

۸۳ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك ؟

به تاریخ ۹۸۷/۸ هجری قمری

شماره : 32.133

۸۴ - دو ورق از شاهنامه خطی

سبك ؟

قرن ۸ و ۹ ه. ق.

شماره : 44.41 و 47.44

به این برهها ؟ در لیست دانشگاه میشیگان، بخشی تاریخ و هنر، اشاره شده است.

لس آنجلس

موزه هنری لس آنجلس

۸۵ - يك ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : ترکیه ؟

به تاریخ ۱۶۰۰ یا ۱۶۲۵ میلادی

اندازه اصلی : $۱۶ \times ۲۸/۵$ سانتی متر

شماره : M.73.5.445

تشنه است که رود گشته
سنگ را ز پاره کرده
فراگشته است که گشته
تشنه است که رود گشته
سنگ را ز پاره کرده
فراگشته است که گشته
تشنه است که رود گشته
سنگ را ز پاره کرده
فراگشته است که گشته

تشنه است که رود گشته
سنگ را ز پاره کرده
فراگشته است که گشته
تشنه است که رود گشته
سنگ را ز پاره کرده
فراگشته است که گشته
تشنه است که رود گشته
سنگ را ز پاره کرده
فراگشته است که گشته

« کشته شدن شعاد به دست رستم »

فیلاڈلفیا - موزہ هنر

مینیا تور : آبرنگ و طلائی

قرن ۱۶ میلادی

سبک : صفوی

برازانت یال که تار	چمن تازد بر سوزک	زیره او با ز بگرس	وز رفت خسرو بروج
بیشا در و پویش	ز در زبک و کاه	اکمشه مهرک زین	واکند بر هل آن کاه

چمن تازد بر سوزک زیره او با ز بگرس وز رفت خسرو بروج واکند بر هل آن کاه

مژده نوز

« بهمن و وزیرش »

فیلاڈلفیا – موزه هنر

مینیاٲاتور : آبرنگ و طلائی

قرن ۱۶ میلادی

سبک : شیراز

ندانند کسی جز خدای چنان
 ز هر کس بره بر سخن چو هستی
 و پیران و زوران و کشته شده
 بجز بد چنین گفت پس شهید
 بود گفت زوران که نوشه پدی
 که خود رفتی و از دست شیر بهر
 ز همه دور رس پر یاد کرد
 افانش ز دوران پران زود
 سینه و دست ما گشته شد
 که اوده بنیم هستی ز سخن
 بشمار رسیده که شیر یار
 ز جا و سخن رفت و از دست شیر
 پیاپی سخن که ز زمانه شیند
 که گویا می نارد مگر کار و پید
 گشت بر نکلند از همه و چو بود
 فرستاد ترد مشعبد چو بود
 که این کار چون بود این گوی
 بگفت ای زوران بدو که خود بود

این اشکار درستی ستان
 بگفت تر نادل بیا در استی
 بر رفت نزدیک روز کویان راه
 که دل را به نیزنگ رنج مدار
 خسر و مایه تقار نوشه بدی
 پدیدار که خانه از دور و ز سر
 بر آورد شاه از جگر کاسر
 که ز دوران پیدانده پس مودود
 جان مردار با سخن بگفته شد
 بر از درم از روز کار گشت
 سرا پرده زده بر لب جو یار
 بدو گفت مست این سخن دل پذیر
 ز دوران گن گاری آمد پدید
 دل یک بدر که داد یار با
 من خویش که در درده دود
 سواری و دو سیه بگرد دود
 ز دست مرفوع ای معنی رکبا
 سخن هر چه از زمانه رفت بود

از جای که سوی خورشید گاه
 سزایده همراه بسیار کرد
 سخن رفت جدی بر افق زیند
 سخن جز بهر زبان و چون کوی
 ز خاد سخن هر چه بود گشت
 چو بگشت زوشین دران آن سخن
 بر زوران که که در خانه شیند
 همیشه کوفت کین مردمان کاز
 مگر که کار اشکار گشت
 حسی رفت با دل پران ز دغم
 جو زوران بیامد بر چه صغری
 ز حیدر از تیس پر سپید
 بدو گفته گری سخن راست گوی
 سراسر سخن راست زین سخن
 چو بگشت از دست شهید زیند
 چو آمد بدان بارگاه است
 محمود از جمله آرزو نما خواست
 چنانچه از لبش نیزه چرخه چنان

بسیار جهان واقع
 با فزون تا راه را خوار نمود
 ز جا و او هر من بر گشته شد
 نیز نیزنگ و جا و گشتی چو می
 اندانند جز از صغری داد پست
 بدو نامه شد روزگار گشت
 سبک بلایه کام زن را چونان
 ندانم چه که داد انان روزگار
 ال کوفت ز بار نهاد اگس
 بر آن رنگ نوح دیدگان پر زخم
 ریچکانه پر دخت کرده جای
 رفته زنده آوا جرات تیار
 کن عاره و حسی چو گری بوی
 موقت پدید آوری از موقت
 هم از زمانه بیا که گشته شد
 به پر سیدار ز نغمه شایند
 که چو آنگه راه نیزنگ
 رود و بود و مرزبان بگفته

« بهرام گور ، شکار غزال »

فیلا دلتیا - موزه هنر

مینیا تور : آبرنگ روی کاغذ

قرن ۱۶ میلادی

سبک : صفوی

<p>یکی را بر او در پیش بند اما کوبید او و خاتمان چنین از او پیش بگردگان است ز کشته و خسته چون چو بر روی یکی ایروید سیاه نگردد هر آن بران کار درفش بزرگان نکوستار نکون اگر آن درفش سیاه بخت از چرخشک است بیهوشه اسبان جیت کی کل عم بر کوشن برافرونگ پیران خون بر تنج و پای ارب سر تن بشته و کشته بود بر پیش چنانها رسیدند کزین نامداران یکی نیست که جو کاه آمد شاه و همان ز بران برستم ای روی از ایران سخی تا هم بر چنگ</p>	<p>یکی جنگ در دست کوشن مهر بر نیک و بر کار یافت و فغانها بیاید روی در حکام کوشند تک بر جو و بر شرام اما تابش روز نیک است بیایان کوشند و بران نهادن و مردان کینا گرد زمین دغش بر بانیست درودش چون پر دراج کرد و دیوان سوی رستم فرار تهنن بر پیش از وقت کار ز حمان چنین است رسم و نهاد یک از دیگران بانشا شد بر آکس تن بنا بیکه در میان کای از آن بر کافک بر سرید که ای نامداران عکردان بود زان روزم جوان ستره بکوشید دم تیر چو بگشت بر اسان نیز</p>	<p>سپه بر او با بود گردان سپه و دشت دامانی دروخت سپه دانش بران روز آفتاب شتاب در دشت دامان همچون بخت تا بند نه بود سر از پای دشمن نه خشت با بدست و در کوشن خاتمان همین برستین کرد و جهاد گفت سحر میخند کیه تا در چرخ کرد جو او را از بر کشته شد باز بخت تا کام او روی گو تن از رزم خسته دل بزم نهاد چنین تا شوق تیر و چرخند چنین گفت رستم بپایان سحر بیک رستم برست چنین گفت رستم کوزد ز لطمه سپید کوه اندک ز نجرم گو دوزخ ز زربوز</p>
---	---	--

« حنك رسنم با خاقان چين »

بيلادلفيا - معرره هنر
ميتاتور : آبرنگ روى كاغذ
قرن ۱۶ ميلادى
سبك : صهوى

<p> همه آن ترکان را که سوی شمسواران نهادند در آن روز که در آن روز که ترکان را که در آن روز که </p>	<p> که خون جو در زمین است که ایشان را سب و کجی بی روزی بود پادشاه پیش پادشاه تایش گرفته بر گردن بر سینه کشید که گنج است </p>	<p> حرکت سراسر با پلنگ سوی مردم ترکان برآمد گنج در سینه که ایشان بر آن خون اول است ز پادشاه همه بر نهادند بر خاک روی درید و بر وجه سینه جگر </p>	<p> در شوب چراست از بخت همه سبانی بن کرد که شاه نید که سینه را بی نشست از بر خورشید که بودید نیز بن روی د روشن کون دین بر خاک گنج در سینه که گنج است </p>
---	---	---	---

همه آن ترکان را که
 سوی شمسواران نهادند
 در آن روز که
 در آن روز که
 ترکان را که
 در آن روز که

« کشته شدن سهراب بدست رستم »

فیلا دلفیا - موزه هنر

مینیا تور : آبرنگ و طلائی

قرن ۱۴ میلادی

سبک : شیراز (توکمن ؟)

سده نوا بست

میران سراره

چو در دریا رخ مس
سازد در بر روی آه

بیا بر جبهه آستانه

نشان داد در مرغ جاره

همچو است بایست

« نبرد اسفندیار با سیمرغ »

مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری فیلا دلفیا

مینیاتوری از یک شاهنامه خطی موزه هنری فیلادلفیا

« نزدیک شدن رستم به چادر شاه قباد »
مینیاتور يك ورق شاهنامه حتى موجود در موزه لس آنجلس
سبك : شیراز
حدود سال : ۱۵۵۰ یا ۱۵۷۵ میلادی
اندازه اصلی : ۱۵ × ۱۵/۷۵ سانتی متر
M. 73.5.434

<p>بخت بدست ز ما پدید بی گوید چه باشد که در مماندند برود و نشدند بر سر بر سر یکدیگر که کرم اخوان دل دارد بر سر سر بر سر سر سر غامضش که در دارد پیکشتری که کرم ما</p>	<p>کلی و با بخت که کرم بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر بر سر سر</p>	<p>بخت بدست ز ما پدید بی گوید چه باشد که در مماندند برود و نشدند بر سر بر سر یکدیگر که کرم اخوان دل دارد بر سر سر بر سر سر سر غامضش که در دارد پیکشتری که کرم ما</p>
---	---	---

<p>بخت بدست ز ما پدید بی گوید چه باشد که در مماندند برود و نشدند بر سر بر سر یکدیگر که کرم اخوان دل دارد بر سر سر بر سر سر سر غامضش که در دارد پیکشتری که کرم ما</p>	<p>بخت بدست ز ما پدید بی گوید چه باشد که در مماندند برود و نشدند بر سر بر سر یکدیگر که کرم اخوان دل دارد بر سر سر بر سر سر سر غامضش که در دارد پیکشتری که کرم ما</p>	<p>بخت بدست ز ما پدید بی گوید چه باشد که در مماندند برود و نشدند بر سر بر سر یکدیگر که کرم اخوان دل دارد بر سر سر بر سر سر سر غامضش که در دارد پیکشتری که کرم ما</p>
---	---	---

« زال در آشیانه سیمرخ »

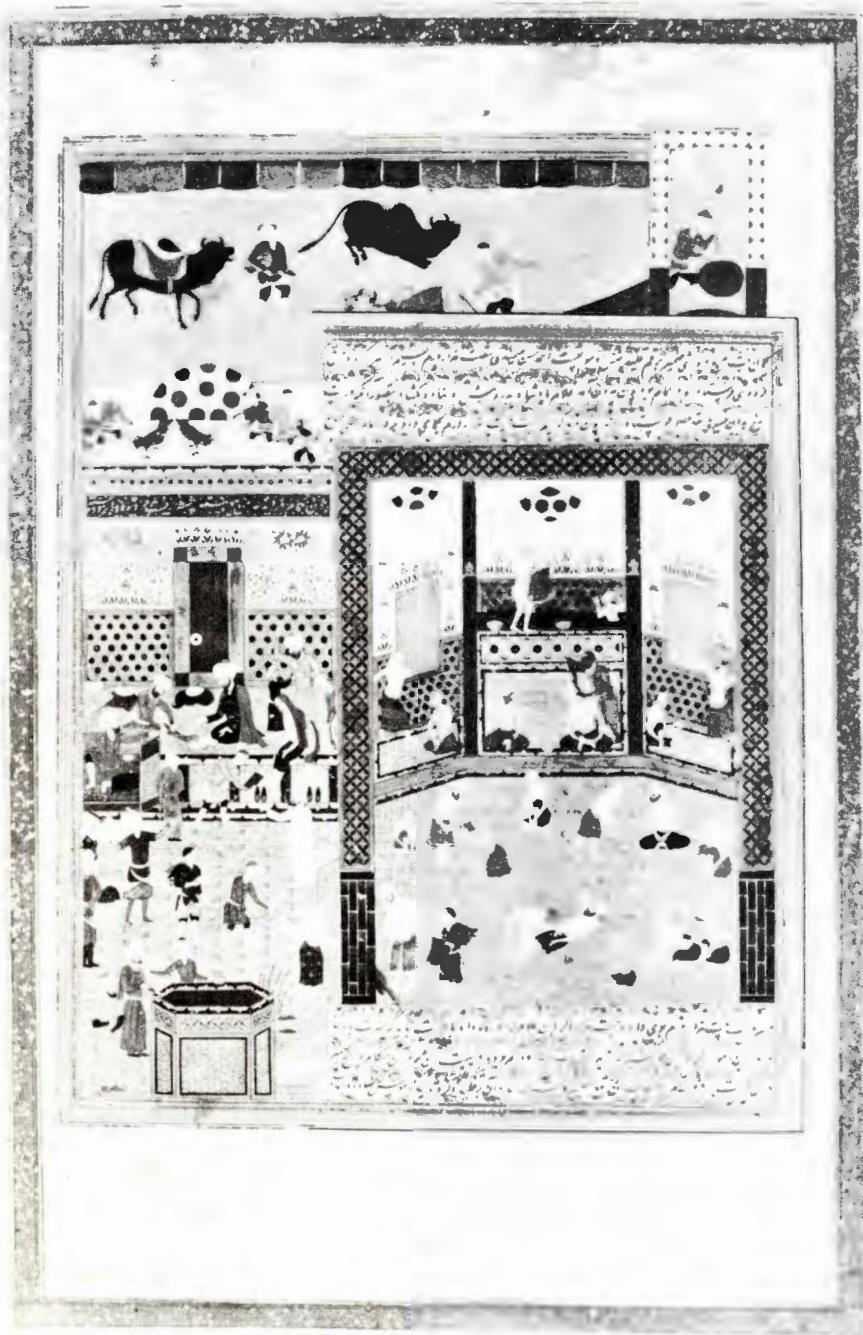
برگی دارای مینیا تور از يك شاهنامه خطی موزه لس آنجلس

سبك : قزوینی - محمدی

حدود سال : ۱۵۸۰ میلادی

اندازه اصلی : $۱۴/۲۵ \times ۲۴/۷۵$ سانتی متر

M.73.5.447

« رفتن فردوسی به حمام پس از دریافت صله از سلطان »

میناتور از يك شاهنامه خطی كه سه ورق آن در موزه لس آنجلس موجود است .

سبك : شیراز

سال : ۱۵۵۰ یا ۱۵۷۵ میلادی

معرفی شده در لیست بینی (H. Binney)

اندازه اصلی : $۲۸/۵ \times ۴۳/۷۵$ سانتی‌متر

M.73.5.591

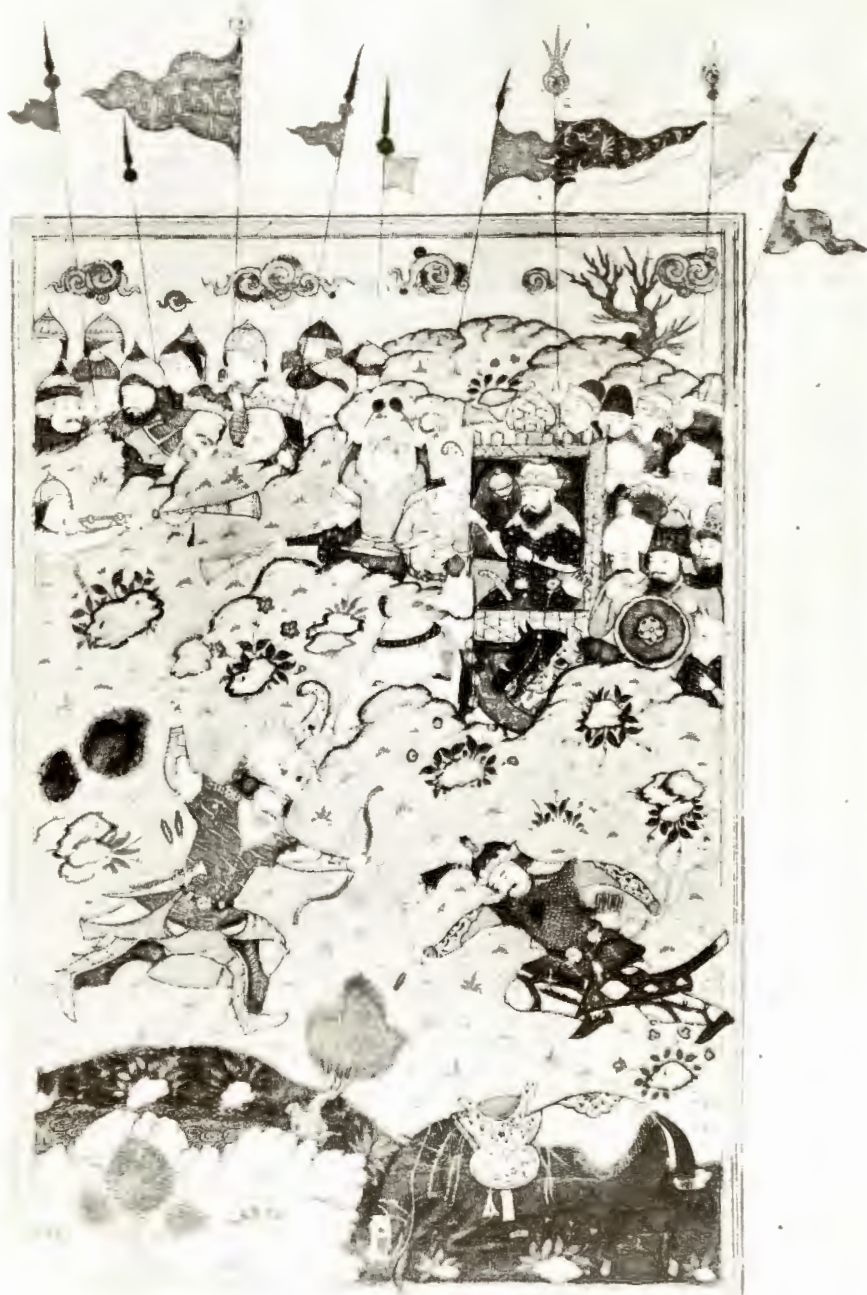

« رستم بیژن را از چاه بیرون می کشد »
سبک ورق یک شاهنامه خطی موجود در موزه لس آنجلس
۱ : شیراز

حدود سال : ۱۵۵۰ یا ۱۵۷۵ میلادی

اندازه اصلی : ۱۵ × ۱۵/۷۵ سانتی متر

M. 73.5.434

« جنگ رستم با اشکبوس در توران زمین »

مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلیولند

سبك : تیموری

قرن ۱۶ میلادی

- داری مینیاتوری در باره : « صحنه‌ای از دربار خسروانوشیروان ، در حالی که به تخت شاهی تکیه داده است . »

۸۶ - يك ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : کشمیری

قرن ۱۸ میلادی

اندازه اصلی : $۱۵/۲۵ \times ۱۶/۵$ سانتی متر

شماره : M.73.5.609

- دارای مینیاتوری درباره : « يك شاه در ایوان قصر »

۸۷ - يك ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : قزوین ، محمدی

حدود سال ۱۵۸۰ میلادی

اندازه اصلی : $۱۴/۲۵ \times ۲۴/۷۵$ سانتی متر

شماره : M.73.5.447

- دارای مینیاتوری درباره : « زال در آشیانه سیمرغ » .

۸۸ - سه ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : قزوین

حدود سال : ۱۵۸۰ میلادی

اندازه اصلی : $۱۵/۷۵ \times ۲۲$ سانتی متر

شماره : M.73.5.11/16/577

- دارای سه مینیاتور به اندازه های متفاوت

۸۹ - چهار ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : شیراز

قرن ۱۶ میلادی

شماره : 430 و 429 و 586 و M.73.5.428

مینیاتور ها :

- رخس ، اسب رستم در چاهی در بند است .
- وزیر بزرگمهر ، بازی شطرنج را به شاه خسرو انوشیروان نمایش میدهد .
- شاهی در تخت پادشاهی با خدمتکارانش در اطراف تخت .
- بهرام گور و معشوقه اش آزاده .

۹۰ - دو ورق از شاهنامه خطی

سبك : شیراز

حدود سال : ۱۵۵۰ یا ۱۵۷۵ میلادی

اندازه اصلی : $۲۸/۵ \times ۴۳/۷۵$ سانتی متر

شماره : M.73.5.592

- دارای مینیاتوری در باره : « نزدیک شدن رستم به سرا پرده شاه قباد .

۹۱ - يك ورق از شاهنامه خطی

سبك : شیراز

حدود سال ۱۵۵۰ یا ۱۵۷۵ میلادی

اندازه اصلی : $۱۵ \times ۱۵/۷۵$ سانتی متر

شماره : M.73.5.434

- دارای مینیاتوری در باره : « رستم بیژن را از چاه بیرون می آورد .

۹۲ - هشت ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : شیراز

حدود سال ۱۴۹۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۲/۵ \times ۱۵/۲$ سانتی متر

شماره : M.73.5. 410 و 462 و 590 و 411 و 23 و 413 و 463

- دارای هشت مینیاتور . این ورق ها در لیست Binney مجموعه موزه

هنری پورتلند با شماره 33 معرفی شده است .

۹۳ - سه ورق از يك شاهنامه خطی

سبك : شیراز

سال ۱۵۵۰ یا ۱۵۷۵ میلادی

اندازه اصلی : $۲۸/۵ \times ۴۳/۷۵$ سانتی متر

شماره : M.73.5.591

- دارای مینیاتوری درباره : « رفتن فردوسی به حمام پس از دریافت صله از سلطان . »

- این ورق ها در لیست Binney مجموعه هنری بینی به شماره های 40 و 65 معرفی شده اند .

۹۴ - يك ورق از شاهنامه خطی

سبك : شیراز

حدود سال ۱۴۲۵ یا ۱۴۵۰ میلادی

اندازه اصلی : $۱۸/۵ \times ۲۵/۴$ سانتی متر

شماره : M.73.5.409

۹۵ - يك ورق از شاهنامه خطی

سبك : شیراز

حدود سال : ۱۴۲۵ یا ۱۴۵۰ میلادی

اندازه اصلی : $۱۲/۷ \times ۲۰/۲$ سانتی متر

شماره : M.73.5.575

- دارای مینیاتوری درباره : « عروسی زال و رودابه »

۹۶ - يك ورق بزرگ از شاهنامه خطی

سبك ؟

خط : نستعلیق

قرن ۱۶ میلادی

اندازه اصلی : $۲۳/۹ \times ۳۵/۹$ سانتی متر

شماره : M.73.5.488

- دارای تذهیب و حواشی آبرنگ و طلائی

۹۷ - يك ورق از شاهنامه كوچك (دوم)

سبك : تبریز یا شیراز

حدود سال ۱۳۳۵ یا ۱۳۵۰ میلادی

اندازه اصلی : $۱۳ \times ۱۵/۳$ سانتی متر

شماره : M.73.5.406

- دارای مینیاتوری از « شاه خسرو انوشیروان »

۹۸ - يك ورق از شاهنامه اینجو

سبك ؟

در آخر برگ ، تاریخ ۷۴۱ هـ . ق. (۱۳۴۱ م.) ذکر شده است .

اندازه اصلی : $۲۴/۲ \times ۲۸/۵$ سانتی متر

شماره : M.78.5.18

- دارای مینیاتوری درباره : « به تخت نشستن شاه خسرو انوشیروان . »

۹۹ - هفت ورق از يك نسخه خطی

سبك : شیراز ؟

خط : نستعلیق

حدود سال ۱۵۵۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۱/۶ \times ۳۳$ سانتی متر

پنج مجلس

شماره : M.73.5.540 و 790 a - f

- دارای مینیاتورهای آبرنگ و طلائی و تذهیب.

۱۰۰ - يك ورق از يك نسخه خطی (حاوی زندگی نامه فردوسی)

سبك : شیراز

خط : نستعلیق

حدود سال ۱۵۵۰ یا ۱۶۰۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۳/۵ \times ۳۵/۹$ سانتی متر

شماره : M.73.5.594

- دارای ۲۸ سطر نوشته در یک ستون بامرکب مشکی و قرمز

کمبریج - امریکا

مجموعه هوفر Hofer

۱۰۱ - یک نسخه خطی

سبک ؟

قرن دهم هجری

بامجالس

آن آربور - امریکا

موزه میشیگان

۱۰۲ - یک نسخه خطی

سبک ؟

قرن نهم هجری

شماره : 1963/1039

با سی و سه مجلس

• مأخوذ از لیست دانشگاه میشیگان، بخش تاریخ هنر، توسط ایرج افشار.

کلیولند - اوهایو - آمریکا

موزه هنری

۱۰۳ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : شیراز

دوره : تیموری

حدود سال ۱۴۴۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۲ \times ۳۲/۷$ سانتی متر

شماره : 56.10

مینیاتور :

- يك ضیافت درباری.

• این برگ را ایرج افشار بتاريخ سال ۸۴۳/۴ ه. ق. معرفی کرده است.

۱۰۴ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : تبریز؟

قرن ۱۴ میلادی به تاریخ حدود ۱۳۴۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۷/۵ \times ۴۰/۵$ سانتی متر

شماره : 43،658

مینیاتور :

- کشتن بهرام گورازدها را.

۱۰۵ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : شیراز

دوره : تیموری

سال ۱۴۴۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۲/۱ \times ۳۲/۵$ سانتی متر

۱۰۶ - يك ورق از يك نسخه خطی

دوره : تیموری

قرن ۱۶ میلادی

مینیاتور :

- جنگ رستم با اشکبوس در توران زمین.

۱۰۷ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : مغولی

نیمه اول قرن ۱۴ میلادی

اندازه اصلی : $۱۶/۶ \times ۱۳$ سانتی متر

مینیاتور :

- خسرو گسته‌م را نجات می‌دهد.

۱۰۸ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : مغولی

سال ۱۳۴۱ میلادی

اندازه اصلی : $۳۶/۷ \times ۳۰$ سانتی متر

شماره : 44.479

- نبرد بین رستم و اسفندیار.

ه ایرج افشار این نسخه را بتاريخ سال ۷۴۱/۲ ه. ق. معرفی کرده است .

۱۰۹ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : تبریز

قرن ۱۵ میلادی

اندازه اصلی : $21/5 \times 32/3$ سانتی متر
- اهدائی : گالری هیرامانک

۱۱۰ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : تبریز

خط : نسخ

تاریخ ؟

اندازه اصلی : $29/2 \times 41/2$ سانتی متر

شماره : 59.330

۱۱۱ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك : مغولی

به تاریخ : ۱۳۵۲ میلادی

اندازه اصلی : $21 \times 29/1$ سانتی متر

- اهدایی : مجموعه هنری کور کیان - نیویورک

مینیاتور :

- داستان بهرام گور با آرزو، دختر ماهیار.

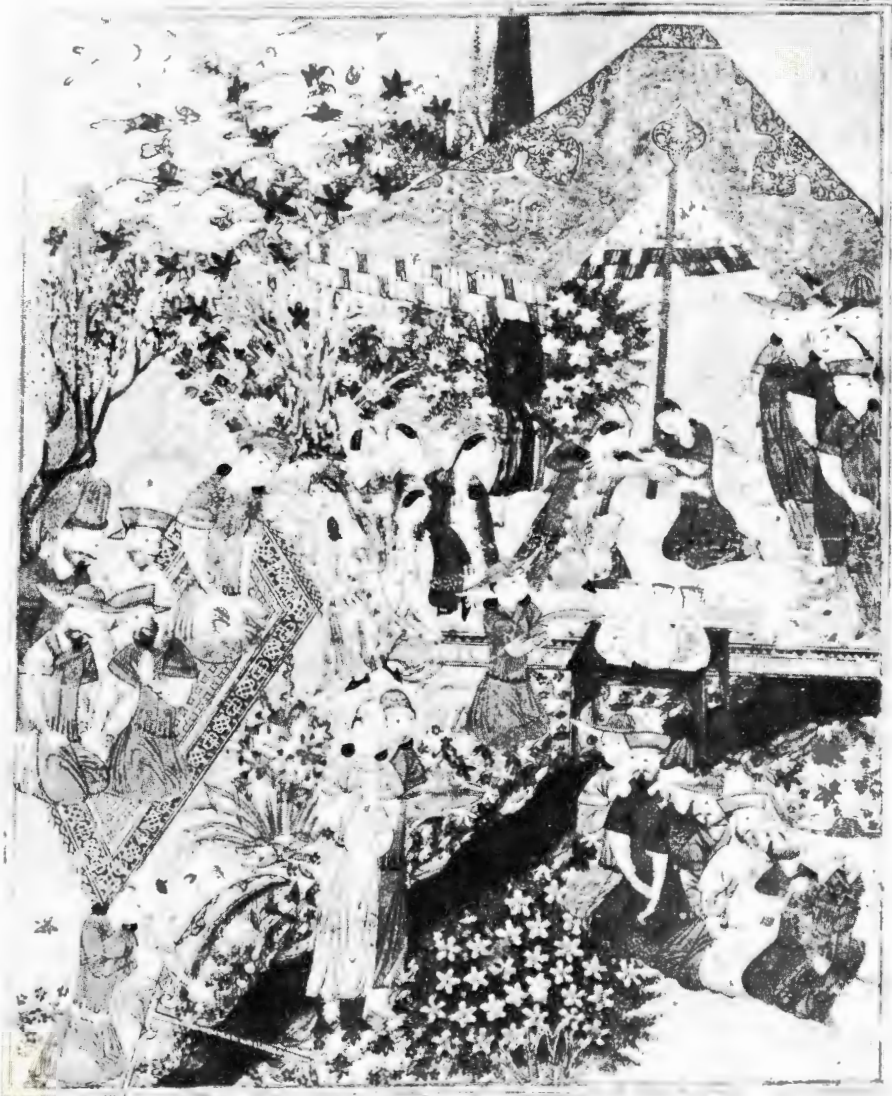
ه ایرج افشار چهار ورق از نسخه یا نسخ؟ خطی موجود در موزه هنری کلیولند را با شماره های : 44.480 و 45.387 و 49.169 به ترتیب : قرن هفتم هجری ، سال ۷۵۲/۳ ه. ق. سال ۸۴۳/۴ ه. ق. و قرن نهم هجری معرفی کرده است.

بالتیمور - امریکا

گالری هنری والتز

۱۱۲ - يك ورق (يا يك نسخه ؟) خطی

سبك ؟

مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلیولند

سبک : شیراز

دوره : تیموری

سال : ۱۴۴۰ میلادی

اندازه اصلی : $۲۲/۱ \times ۳۲/۵$ سانتی متر

بکرمه زنده کردی شک آن	که چون شاه شد خاکی از آن	کس که	کس که	کس که	کس که
ناله ای تو ساز جهان گشت	ز تو تو را که	کس که	کس که	کس که	کس که
پرویش چنان گشت از آنکه گشت	کس که از دنیا را اندک گشت	کس که	کس که	کس که	کس که
فرا داد و شد چون خورشید	فرا کشید به بر خاک آن گشت	کس که	کس که	کس که	کس که
فرا حواریان بر سرش	فرا کشید که شد بی گشت	کس که	کس که	کس که	کس که
سازید تا همیشه نوزاد	آسان نوزاد شاه تو کردی	کس که	کس که	کس که	کس که
در کشور و مردم بر آن	بزدل خستند دل آن	کس که	کس که	کس که	کس که
سودقت شده شهرت او	ای روزگار عزیز خود	کس که	کس که	کس که	کس که
صفت آن که شد تو چنان	درد روزگار شد تو چنان	کس که	کس که	کس که	کس که
آن روزگار آن روزگار	خوب و بد هر روزگار	کس که	کس که	کس که	کس که

بکرمه زنده کردی شک آن	که چون شاه شد خاکی از آن	کس که	کس که	کس که	کس که
ناله ای تو ساز جهان گشت	ز تو تو را که	کس که	کس که	کس که	کس که
پرویش چنان گشت از آنکه گشت	کس که از دنیا را اندک گشت	کس که	کس که	کس که	کس که
فرا داد و شد چون خورشید	فرا کشید به بر خاک آن گشت	کس که	کس که	کس که	کس که
فرا حواریان بر سرش	فرا کشید که شد بی گشت	کس که	کس که	کس که	کس که
سازید تا همیشه نوزاد	آسان نوزاد شاه تو کردی	کس که	کس که	کس که	کس که
در کشور و مردم بر آن	بزدل خستند دل آن	کس که	کس که	کس که	کس که
سودقت شده شهرت او	ای روزگار عزیز خود	کس که	کس که	کس که	کس که
صفت آن که شد تو چنان	درد روزگار شد تو چنان	کس که	کس که	کس که	کس که
آن روزگار آن روزگار	خوب و بد هر روزگار	کس که	کس که	کس که	کس که

« کشتن بهرام گور ازدها را »

برگی دارای میناتور از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلیونند

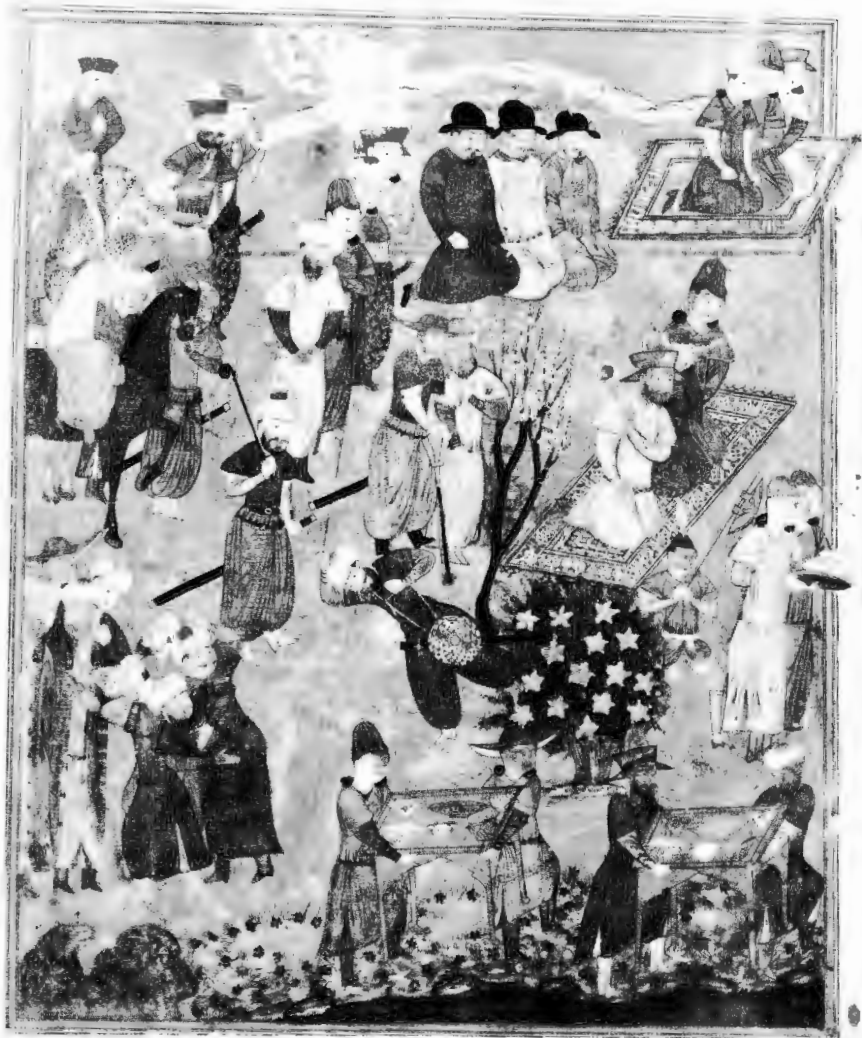
سبك : تیریز ؟

قرن ۱۴ میلادی به تاریخ حدود سال ۱۳۴۰ میلادی

خریداری شده

اندازه های اصلی : $۲۷/۵ \times ۴۰/۵$ سانتی متر

شماره : 43 . 658

« يك ضيافت در باری »

مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلبولند - اوهایو

سبک : شیراز

دوره : تیموری

حدود سال ۱۴۴۰ میلادی

اندازه اصلی : $۳۲/۷ \times ۲۲$ سانتی متر

شماره : 56 . 10

« خسرو گسته‌م را نجات میدهد »

برگی دارای مینیاتور از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلبولند - اوهایو

سبك : مغولی

نیمه اول قرن ۱۴ میلادی

اندازه اصلی : $۱۳ \times ۱۶/۶$ سانتی متر

« داستان بهرام گور با آرزو ، دختر ماهیار »

برسمی از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلیولند

سبك : مغولی

تاریخ : ۱۳۵۲ میلادی

اندازه اصلی : ۲۱ × ۲۹/۱ سانتی‌متر

اهدائی : مجموعه هنری کورکیان - نیویورک

« ضیافت چهارم انوشیروان بخاطر بزرگمهر »

برگی با صحنه‌ای از يك شاهنامه خطی موزه هنری کیلوند

خط : نسخ

سبك : تبریز

شماره : 59 . 330

اندازه اصلی : $29/2 \times 1/2$ سانتی متر

کی نامور کنت از ایشان بود
 زمینان یک سو نامده گاه
 می پاشند آن دو لشکر نبرد
 پوزان ایران بر او کشیدند
 که میان با زینت با کارزار
 که او را بر کین کسی نیست خجرت
 سپه گان خواست نامیکوه
 بگره سوز تیغ زن و آدم
 از شاه لبت بزا و پشت
 در اینگاه جوایب گان
 برویال کجست سیاوش
 نشست از بر باد پای خودیو
 شد کلی در باره با چار پر
 بر چپه وزد تیر کیش چو تیر

سرمه کی با فرزند آن بود
 پادشست از بکا شاه
 بر آه می تا بخورشید کرد
 بخورشید بر کرد و کشیدند
 برین بخشش و کردش روزگار
 بر تیز و کان و برویال و خجرت
 یکی بر گرایه که زمان سبزه
 که خانه بمال و بر آود بزه
 بایله خانه کار از پشت
 چنین بود و اکنون در کشد گان
 بخواجه گان نیز پر پشت نیز
 پنخوردان و بر آه عاریو
 بزدم سبوغاری تری و کر
 در او رازه آه ز بر تا و پر

ز خوبی و دیدار فرو سز
 بر لنگر چنین کنت بس نام چوی
 چو ترکان بر شدی پادراپسته
 سیاوش عین گشت از ایرانیا
 سپه چو او ای ترکان کشود
 سیاوش چو گشتار هنر شنید
 کار از بزه که و خیزه جان
 بکشید تا بزه اردکان
 بزه که و خندان چنین کنت شاه
 مگر بیلوان سپتیم بل تن
 نشاند ناد و بر اسپر
 یکی تر زه بر میان نشاند

نه آنم که دیرش همش از خب
 که میان شمارا و چکان و کوی
 می بردن کوی را خوا سپسته
 چون کنت بر بیلوانی زمان
 بر پشت کان بیلوانی بود
 ز ترکشش کان کی بر کشید
 بی ازین بر گرای خجرت
 نیام بزه خیزه شد بکان
 که اینست کیانی چو آمد براد
 که سازد می رزم با امرن
 سیاوش نمزد ایج با کسر نظر
 نماند برو چشم کردن کشان

نشانده و باره کجست، ختن
 مزل بنده اندر از ختن
 غار زله چید بر دست دامت
 بزوار و کوه آن پاک کردوا

مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلبولند

سبك : تبریز

قرن ۱۵ میلادی

اهدائی : گالری هیرامانك

اندازه اصلی : $۲۱/۵ \times ۳۲/۳$ سانتی متر

« نبرد بین رستم و اسفندیار »

برگی دارای مینیاتور از يك شاهنامه خطی موزه هنری کیولند

سبک : مغولی

تاریخ : ۱۳۴۱ میلادی

اندازه اصلی : ۳۰ × ۳۶٫۷ سانتی‌متر

شماره : 44 . 479

« جنگ رستم و اسفندیار »

مینیا توری از يك شاهنامه خطی کالی هنرهای زیبا - نسون

کاتزاس سیتی - میسوری

سبک : تبریز

قرن ۱۴ میلادی

« جنگ رستم و اسفندیار »

از يك شاهنامه خطی کالری هنرهای زیبا - نلسون

کانزاس سیتی - میسوری

قرن ۱۴ میلادی

نماندند بگوشه علاج
 نهانه یکی افسانه زمان
 ز راهی صحرای رستی کند
 خردند و با افسانه و ایتنا
 بها از هر دو ایاز رستت
 جو فرعی جنگ با افسانه و گاه
 بیامد و شتر بار بلند

همان بیچاره را نایح و
 بان ز نو مانده کفاح او است
 بدو کف تمام او در وقت
 همه جل شتران با فرمانده
 حین کف به لیم کا در شتر
 همان کوه کوه کف به لیم
 نزد بر شتر گرز نهم از

کاهوز و نونگار از نایت
 مر از نسل نونگار شافون
 بهانه غایب کنان از است
 جز از اید شاهی می آورد
 تو ز شکر کاه و دیگر کوه
 بدو است شتران از کوه
 و چشمش رو شاهی می برد

جوهرام و خضره با تو است
 و دیگر کف از پریم و او جوا
 یکی کوه کا و در هر کج
 تو جان از اید شاهی می
 هما و در از این شتران هم
 همه زنده کاه کا و در کج
 برده کلید ز در بر است

بر شتر بار بلند و از این شتر
 بجنگا لشتر زمان تو است
 جهاد از و مازده از کوه
 خورش شتر سینه با همی
 خردار هاله لیران
 چو در نماند شتران تا بچین
 فرزندش اندون خور

جهان او است شتر به علاج
 شتر سوگناه و نوحه بود
 بزرگان بر او افر محال
 بر آمد یکی بر او سینه
 اما هم نکند و هر چه
 کفر و استساقی کرم کرم
 بر شتر کف افر بند را
 جان و داد و جان و داد
 بیست توی باز رست
 در از این کلاه بر این رست

شترها در آن روز علاج
 لان همان شتر سوگناه
 بان از کوه امشاند
 همه تیر بار بند بر سینه
 نه میزی بر او سینه بود
 لان بر او افر بند را
 جان و داد و جان و داد
 بیست توی باز رست
 در از این کلاه بر این رست

بفرمان شاهان کوه پنهان
 مایه ز کرم کرده راه
 با شاهی که کف شتر
 همه همی هوا بر زاغ
 رنگ سینه از ز کوه
 آغاز در استن
 از زانم کافند سخت
 که چشم ما سید کاسیان
 رنگ و بند ز در زان

شد سر و در دستش
 تو شاهی و ما سید کاسیان
 ز کف بر کف سینه
 جو اصل شتران هوا
 هر کار ما را شتران
 جو بر کف شتران
 جان و داد و جان و داد
 بدو کف افر بند را
 که از این شتران
 همه کلاه بر این رست

« کشتن بهرام گور ببر را »

میناتور « از شاهنامه کوچک دوم » ، گالری هنرهای زیبا - نلسون

کانزاس سیتی - میسوری

اوایل قرن ۱۴ میلادی

سبک : شیراز

شماره : 41 . 46

اطلاعات دیگر در باره این میناتور :

- از: H. Kevorkian ، مجموعه کورکیان نیویورک سال ۱۹۴۶

خریداری شده است.

- درنمایشگاه دانشگاه سیراکوس در آوریل ۱۹۶۷ شرکت داده شده است.

پدو یخ زان سو سکره در سه	پدرش کشته بران زود و دم	ایران سگدان جهان زده ام	سوی شاه توکان رسید از اهل	رفت از آن روز که بگریه	کس نامش را نماند نه
تراها آهشتند از این	اگر خیز کردی کشته زدم	یک کشته تو بر یک کشته من	ایه کجا شد جعفران بچشم	ز بدین طرازی بود کشته زلف	سازند کج خرد
سویت هوشه هاشد و	سناغی را نطق کند و کرد	بلانش کز روزی که آمدن	سینه از نو در جوی کاشد	کرد و بینه خراهد و کسوس	برین سخننا از در کاست
دیک نیکنان هر که د	جرا ز دور و کجا شد آن نکند	کشته بندم کجا می بینم ک	چرخ از دور ای ک زنگ	بمخت سینه ای و بک کج	دینمه از کج خواز
بگفت در پشت و شیر خ	برگشت خرد که کجا نماند			دل و دیک از ستم شامان	رسید و دور بند سگست
و با المان کشته را	شاه آن را دکان شیرین نهاد			شاه طالع اندر کج کمال	درین سوز

سرمه سیاه جوس	دشمنی بچوب	گفت و کلمه را نسیاید	چین و لسان زدی می شنید	سینه طایق کاشان	ترا آمد کار و روستا
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	بمن ترس تا زاک کج کج	بیا ز کشته ای ک ز کج	جمله قوت آمد و لشکر کج	بیا نمانت آلمو و کاور
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	ای کتور بر او از کج سوار	ما از لشکر هوش نه کج	کرتا کشته نه کج	نشینت کج کج
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	بیرسان حق تا نماند	نک دارگان هوش کج	بشوی کج آن کج	بشوی کج آن کج
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	مترودشان تا سوار	بصل همتا اردو از کج	جرا کج کج	نشینت کج آن کج
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	کجلا کج و کج	بیشار دین کج	کجتم همتا اردو از کج	کشته کج کج
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	کج نماند و کج	از آن با کج	نرسید کج کج	کشته کج کج
دشمنی بچوب	دشمنی بچوب	بیا نمانت با سوار	کج کج کج	کج کج کج	کج کج کج

« کشتن افراسیاب برادر خود نوذر را »

مینیا توری از شاهنامه خطی « دموت » تاملاری هنرهای زیبا - نلسون

کانزاس سیتی - میسوری

قرن ۱۴ میلادی

شماره : 55 . 103

اطلاعات دیگر در باره این مینیاتور :

- از Paul Mallon در پاریس خریداری شد. سال ۱۹۵۵
- قبلا در کلکسیون ژزف هامبرگ - پاریس بوده است .
- دوریس براین، جای صفحه این مینیاتور را در شاهنامه «دموت» تعیین کرده است ، در «Arts Islamica» ۱۹۳۹ جلد ۶ تصویر ۹
- در نمایشگاه دانشگاه میشیگان ، نمایشگاه هنر پارسی ، ۱۹۵۹ شرکت داده شده و در کاتالوگ آمده است.
- در نمایشگاه دانشگاه سیراکوس در تاریخ آوریل ۱۹۶۷ شرکت داده شده است.
- در مجلات و کاتالوگهای : دانشگاه ایندیانا ، مجله آسیائی هنگ کنگ ، انتشارات اریک شرو در ، مجله آپولو نیز معرفی شده است.
- گروب ، در سبک کلاسیک نمایشگاه کتابخانه مورگن در ۱۹۶۹ معرفی کرده است .

عاشقانه

عاشقانه زهره

عاشقانه

« مشاعره فی البداهه فردوسی با عنصری ، فرخی ، عسجدی ، شاعران
در بار محمود غزنوی »
مینیاتور از : گالری هنر های زیبا - نلسون
کانزاس سیٹی ، میسوری ، امریکا

« کشتن افراسیاب برادرش نوذر را »

مینیا توری از شاهنامه خطی « دموت » نگاری هنرهای زیبا - نلسون

کازانس سیتی - میسوری

سبک : تبریز ؟

قرن ۱۴ میلادی

قرن هشتم هجری

شماره : 10677

۱۱۳ - قرن نهم هجری

شماره : 10678

۱۱۴ - سال ۹۵۵ هجری قمری

شماره : 10.600

۱۱۵ - قرن دهم هجری

شماره : 16.680 و 10.681

ه این دوشماره در لیست دانشگاه میشیگان ، بخش تاریخ هنر، معرفی شده است.

۱۱۶ - سال ۱۰۲۸ هجری قمری

شماره : 10.602

۱۱۷ - قرن یازدهم هجری

شماره : 10.686

ه این شماره در لیست دانشگاه میشیگان، بخش تاریخ هنر، معرفی شده است.

استرالیا
سیدنی

مجموعه Garling

۱ - نسخه خطی

سبک ؟

به خط : محمد بن عنایت‌اله

با بیست و هشت مجلس

گالری هنری New South Wales

۲ - یک ورق از یک نسخه خطی

سبک : شیراز

سال : ۱۵۹۰ میلادی

اندازه اصلی $۲۴/۵ \times ۱۸/۸$ سانتی‌متر

- آبرنگ و طلائی روی کاغذ

- میراث خانم گوندولن گری فیتز سال ۱۹۶۸

مینیا تور :

- گذشتن کیخسرو از رودخانه جیحون.

۵ آقای رائو از حیدرآباد نظر داده که مینیا تور کیخسرو متعلق به او اواخر قرن ۱۸ میلادی می باشد.

۳ - یک ورق از یک نسخه خطی

سبک : شیراز

سال : ۱۶۰۰ میلادی

آبرنگ و طلائی روی کاغذ

انداز اصلی : ۲۱×۱۲ سانتی‌متر با تزئین حاشیه ۱۶×۲۹ سانتی‌متر

خریداری شده در سال ۱۹۷۰ میلادی

۴ - يك ورق از يك نسخه خطی
سبك : هند و ایرانی؟ احتمالاً کشمیری
قرن ۱۸ یا ۱۹ میلادی
آبرنگ
اندازه اصلی : $۱۲ \times ۲۲/۵$ سانتی متر
« منظره‌ای از جنگک »

انگلستان
لندن

موزه بریتانیا

۱ - يك نسخه خطی (قدیمی ترین نسخه شاهنامه ؟)
سبك ؟

سال ۶۷۵ هجری قمری

شماره : Add.21103

در نامه ۲۷ مارس ۱۹۷۵ موزه بریتانیا که به اداره کل موزه‌ها ارسال داشته، به این نسخه اشاره نشده است!

۲ - يك نسخه خطی

سبك ؟

خط : نسخ

قرن هفتم هجری

شماره : Add.21203

۳ - نسخه خطی (ناقص)

سبك ؟

قرن هفتم هجری
شماره : 49483
فقط بیست و دو ورق است.

۴. يك ورق از يك نسخه خطی
سبك ؟

قرن هشتم هجری
شماره : 1948-12-11-022

۵. قسمتی از يك نسخه خطی
سبك : شیراز

سال : ۸۱۳/۴ ه. ق. (۱۱/۱۴۱۰ م.)

شماره : Add.27261

- دارای مینیاتورهایی دربارهٔ رهائی بیژن و آزمایش سیاوش (باگذشتن
از آتش) .

۶. يك نسخه خطی

سبك : منطقه جنوبی ایران. شیراز ؟

سال : ۸۴۱ ه. ق. (۸/۱۴۳۷ م.)

شماره : Or.1403

- با ۹۲ مجلس

o ابرج افشار در «کتابشناسی شاهنامه» این نسخه را « به خط نستعلیق » با ۹۳ مجلس معرفی کرده است.

۷. يك نسخه خطی

سبك ؟

بخط، فتح الله بن احمد سبزواری

شماره : Or.1688

- با ۱۵۳ مجلس

- این نسخه متعلق به سلطان محمد بن مرتضی از امرای محلی مازندران بوده
و بوسیله « J. Durmmond Erskine » از بنارس تهیه شده و در مجموعه
خانوادگی او در Dunimarle Castle بوده است.

۸ - يك نسخه خطی

سبک : شیراز (ترکمن)

سال ۸۹۱ هـ . ق. (۱۴۸۶ م.)

نستعلیق

بخط : غیاث‌الدین بن بایزید صراف

شماره : Add.18188

- با ۷۲ مجلس

۹ - يك نسخه خطی

سبک ؟

قرن نهم هجری

شماره : Or.4348

- با نه مجلس

۱۰ - يك نسخه خطی

سبک : تبریز

سال : ۹۴۲ هـ . ق. (۱۵۳۶ م.)

شماره : Add.15531

- با چهل و هشت مجلس

ه ایرج افشار، این نسخه را به تاریخ ۹۴۳ هـ . ق. معرفی کرده است .

۱۱ - يك نسخه خطی

سبک : استرآباد؟

سال : ۹۷۲ هـ . ق. (۱۵۶۴/۵ م.)

شماره : Or.12084-6

- با ۵۳ مجلس

۵ ایرج افشار این نسخه را بخط: استرآبادی معرفی کرده است .

۱۲ - يك نسخه خطی

سبك : قزوین

نستعلیق

سال : ۹۹۴ هجری قمری (۱۵۸۶ م.)

شماره : Add.27302

۱۳ - يك نسخه خطی

سبك : قزوین

حدود سال : ۱۵۹۵ میلادی

شماره : Add.27257

- با ۵۳ مجلس

۵ ایرج افشار، این نسخه را بتاريخ قرن نهم هجری با ۵۱ مجلس معرفی کرده است.

۱۴ - يك نسخه خطی

سبك : مغولی (هندوستان)

حدود سال : ۱۶۲۰ میلادی

شماره : Add.5600

- با نود مجلس

۱۵ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال : ۱۰۲۱ هجری قمری

نستعلیق

بخط ، محمد مؤمن بن کمال الدین

شماره : Add.7724

- با ده مجلس

۱۶ - يك نسخه خطی

سبك : اصفهان

سال : ۱۰۲۳ ه. ق. (۱۶۱۴ م.)

نستعلیق

بیخط : محمد زمان بن حسین خاتون آبادی

شماره : Add.16761

- با چهل مجلس

۱۷ - يك نسخه خطی

سبك : اصفهان

سال : ۱۰۳۷ ه. ق. (۱۶۲۸ م.)

بیخط : نظام بن میرعلی

شماره : Add.27258

- با ۶۴ مجلس

۱۸ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال : ۱۰۵۴ ه. ق.

نستعلیق

شماره : Add.4943

۱۹ - يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن یازدهم هجری

شماره : 1950

- با می و هشت مجلس

۲۰ - دو نسخه خطی

سبک ؟

قرن یازدهم هجری

شماره: 10 و Add.6609

- با پنج و چهل و هفت مجلس

۲۱ - سه نسخه (یا ورق ؟)

سبک ؟

قرن یازدهم هجری

شماره: Or.4906 و Or.25294 و Or.21381

۲۲ یک نسخه خطی

سبک: پنجاب (هندوستان)

حدود سال: ۱۱۳۱ هجری قمری (۱۷۱۹ م.)

شماره: Add.18804

- با ۹۶ مجلس

۲۳ - جلد یک و دو از نسخه خطی مشابه

سبک ؟

سال: ۹-۱۲۴۶ ه. ق. (۳-۱۸۳۰ م.)

شماره: Or.2926/2976

- با ۱۸ مجلس

۲۴ - شاهنامه مشهور هرات

سبک ؟

بزرگوار شکر است
سازن کوشش است

فرخنده باد شکر است
کلی کارگاه پرستش است

بیشتر است پرستش است
پا سازن کوشش است

جان بسوزن ز یاد است
فرین بر روز جوان است

بهر آسب راه فرست
بشکلان شد زمانه است

بیک شکر شکر است
چهارمین است

« گذشتن کیخسرو از آب جیحون »

مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری سیدنی - استرالیا
سبک : هندی یا ایرانی ؟

پادشاهی که پیشی در دست
سعدیای ز دست شاه آورد
جان بایز و با مکر شتر
چو آمد بران جای خود بلخ نماند
یکی بانگ زد شد بر بلخ خواند
نیز مردم نشنیدند هم از خبر
جانان که ششم مرده ساز
پس آنجا بیانی آن در سخنان
چو دکت مرغان که ای شترمان
و از ایران پیام کی مراد کرد
چو که در زود چون رستم بلخ
عالم که شکر مهندستان
از این دو تا سخن ما سخن
سیا دانش را چون کبش شتاب
ز سوزان پوشیدند افراسیاب
بپا که بگویند آرد بر نام
فرستادگان حجت کرد و
خود می زمر سو بران کند
گرمین کرد از ان نام از ان
بگردد ز کوی ای جان سلیمان
یکی نام نزدیک کاوش
فرستاد که بر پیشان
ز زهر میاش یار آب
چو آمد نزدیک کاوش
بخشد به کسی که نرسد ز شاه

سیا و ابله و بان بر دست
کان دگمند و کلاه آورد
چو آمد ز تاب اختر و برود
که چون رفت بر راه
مرا که ز توران پیام سپار
که روی کسی زاب چون که ز
که کسی سخن بود شان در کما
هر سسته ملته ای نیکان
در انیس و دانش کن کربس
ز توران بدیکو در چشمه و بر
چو طبع فرزند زوان ازین
زود بود و در این سخن که از
خار و ماه و کیران و پرین
توانست گشتن در کلبه سار
زود و زود و زودت بسیار
بران نام از شاه از کوی
بگفت بچو پیش آمد از پیش
بخشی و پدید آید روان
فرستاد و بر حبت و آمد از
عیشین پادسوی اصفهان
ی که ز نرسن با فراسیاب
ز شادی خوش آمد از بارگاه
با غوغای سپید آرزو راه

یوزش پاد بر شهباز
بر دکت کی ای کم کم خرد
جان خوار گشته از دودمان
بر و او با رخ که ای شتر
بتر و یک رود و آمد افراسیاب
سباران و این آب بر سر
از ان بر سر بنمود افراسیاب
بر ان آبا پستان رود و پاش
تو با این دوران بایران می
مرا ز آب چون بران سوختی
موج کرده گردان سپاه
تو دیدی که رستم با ایشان
تو توران کند از دخت بلند
مان نیز بر دوزخ زود
بر از زن ان دید کشد
که آمد ز توران سپیدار
از بر بروکت آ اصفهان
بگوش گنج و آمد به زوم
سوان گفت اکلن با بلخ
بشد زود که از نام براد
فرستاد نزدیک کاوش
سپید فرستاد و در پیشان
سبانی شادی یار اسپند

چو آمد ز با و اندران بر و بار
چو کنی که ای آب هر مرد
بجان بگفت بر دودمان
بر بریا چنان بود من تلج و دا
نیز نه مرد و نکستی در آب
که مای از آن آب کرد و گرز
که شتاب دگشتی و اکلن با
چو بر نکستی و پر و پاش
ی در هم یک شیران می
چون سبی نام ان شوی
بگفته بود اکی حال شاه
کین میسایع کاه بنبد
از ایران کنون منت کرد
بر کیمی همین بود شان
بر آمد چو روزگار و پل
میان نید از ان شاد و خدی
خرمند هوان او دست
فرنامه نامو کیفیت
بر دو جایی شان کاوش
که با وی حجت از براد
حیث بر سان آتش زنی
میان سلیمان نام از شاه
ز پال به ان سال و زومی
بر نام کوی که سر نشاند
بر جایی پیشان کواش

« گفتار اندر آمدن شاه کیخسرو با فرنگیس و گیو به ایران »

برگی از يك شاهنامه خطی موزه سيدنی - استرالیا

سبك : شیراز

EP 2 . 1968

حدود سال : ۱۴۴۰ م .
- متعلق به انجمن سلطنتی آسیایی (ms. 239) می باشد .

۲۵ - يك نسخه خطی (جلد اول)

سبك : مازندران

بدون تاریخ

شماره : Or.12688

- با ۸۹ مجلس

موزه ویکتوریا و آلبرت

۲۶ - يك نسخه خطی

سبك : اصفهان

حدود سال : ۱۰۶۰ هـ . ق .

نستعلیق

اندازه اصلی : ۲۳ × ۳۸ سانتی متر

شماره : 691-1876

- با چهل و چهار مجلس

۵ بنا به اظهار ب . و . روبنون ، این نسخه در صفحه ۱۶۱ کاتالوك كتابخانه Bodleian آكسفورد (۱۹۵۸) معرفی شده است .

مجموعه Sotheby

۲۷ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال ۸۹۹ هـ . ق .

بخط ، حاجی علی ملقب به کاتب احسن در شیراز

- با یازده مجلس

کمبریج - انگلستان

موزه فیتز ویلیام

۲۸ - يك نسخه خطی

سبك ؟

حدود سال ۸۳۸ یا ۸۴۴ ه. ق.

شماره : 22-1948

- با بیست و پنج مجلس

۲۹ - يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن نهم هجری قمری

شماره : 22-1948

- با سی و دو مجلس

۳۰ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال ۱۰۴۰ ه. ق.

شماره : Ms.311

- با شصت و هفت مجلس

۳۱ - پنج ورق از نسخه خطی « دموت »

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

– متعلق به : Mass , Fogg Museum

ایران تهران

موزه ایران باستان

۱ - يك نسخه خطی

سبك : صفوی

قرن دهم هجری قمری (سال ۹۳۸ ه. ق. ایرج افشار معرفی کرده است.)

نستعلیق

بخط ، شاه محمد کاتب

اندازه اصلی : $۲۳/۵ \times ۳۸/۵$ سانتی متر

تعداد صفحات : ۱۱۷۲

شماره : ۴۳۶۱

– با چهل و سه مجلس

– متعلق به آستانه شیخ صفی الدین اردبیلی بوده است .

۲ - يك نسخه خطی

سبك : صفوی

قرن دهم هجری

اندازه اصلی : $۱۸ \times ۲۸/۵$ سانتی متر

تعداد صفحات : ۸۶۴

شماره : ۴۳۳۶

– با بیست و هفت مجلس

- متعلق به آستانه شیخ صفی الدین اردبیلی بوده است.

۳ - يك نسخه خطی

سبک : صفوی

سال ۸۹۵ ه. ق.

نستعلیق

بخط ، درویش محمد مخلص

اندازه اصلی : $۲۳ \times ۳۳/۵$ سانتی متر

تعداد صفحات : ۱۰۱۳

شماره : ۳۵۹۰

موزه هنرهای تزئینی

۴ - يك نسخه خطی

سبک : هرات

اواخر قرن دهم هجری

کاتب ؟

اندازه اصلی : ۲۳×۳۱ سانتی متر

تعداد صفحات : ۵۱۴

شماره : ۱۲۷۳۳

- با پنجاه و يك مجلس

۵ ایرج افشار ، این نسخه را با شماره فوق ، قرن یازدهم هجری معرفی کرده است .

موزه نگارستان

۵ - يك نسخه خطی

سبک : اوایل دوره قاجاریه

تاریخ : جمعه چهارم ربیع الثانی ۱۲۴۳ هـ . ق.

نستعلیق

بخط ، اسماعیل شیرازی

اندازه اصلی ۲۹۰ × ۴۲ سانتی متر

تعداد صفحات : ۶۳۴

شماره : ۶۰-۶-۵۴

- با نوزده مجلس

سایر مشخصات :

- جلد لاکی زمینه لاجوردی با نقش پرنده و حیوان وشاخ وبرك .

- صفحات اول و دوم دارای تشعیر هستند .

- صفحه اول به سر لوح مذهب مزین است .

- این نسخه با داستان سهراسب آغاز می شود.

۶ - يك نسخه خطی

سبك : اوایل دوره قاجاریه

تاریخ : رجب المرجب ۱۲۳۹ هجری قمری

نستعلیق

کاتب ؟

اندازه اصلی : ۲۱/۵ × ۳۵ سانتی متر

تعداد صفحات : ۷۴۰

شماره : ۶۸-۶-۵۴

- با سی و پنج مجلس

سایر مشخصات :

- جلد میشن یشمی .

- صفحات اول و دوم دارای تشعیر هستند .

- صفحه اول به سر لوح مذهب مزین است .

- این نسخه ، با داستان سهراسب آغاز می شود.

موزه ملك

۷. يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن دهم هجری قمری

شماره : ۵۹۸۶

- با يك مجلس (بایسنغر روی تخت نشسته و شاهنامه را بحضورش تقدیم میدارند .)

۸. يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

شماره : ۵۹۹۴

- با دوازده مجلس

۹. يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن دوازدهم هجری قمری

شماره : ۵۰۵۵

- با هیجده مجلس

۱۰. پانزده ورق از نسخ (یا يك نسخه ؟) خطی (داری مینیانور)

سبك ؟

تاریخ ؟

مجموعه امیر اسداله علم

۱۱. يك نسخه خطی

سبك ؟

سال ۹۷۱ هجری قمری

نستعلیق

بخط ، حاجی عزالدین بن ابراهیم امیرآبادی

- با چهل و چهار مجلس

مجموعه دکترا اصغر مهدوی

۱۲ - يك نسخه خطی

سبک ؟

سال ۱۰۰۵ هجری قمری

نستعلیق

کاتب ؟

شماره : ۶۳

- با هیجده مجلس

۱۳ - يك نسخه خطی

سبک ؟

قرن یازدهم هجری قمری

کاتب ؟

شماره : ۶۲

- با پنج مجلس

پاکستان
کراچی

موزه ملی

۱ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال ۱۰۲۹ هجری قمری

نستعلیق

بخط ، عبدالله

شماره : N.M.1957.881

با سه مجلس

ترکیه
استانبول

موزه توپ قاپوسرای

۱ - يك نسخه خطی

سبك *

سال ۷۳۱ هـ . ق .

بخط ، حسن بن علی بن الحسین

شماره : H.1479

- با هشتاد و نه مجلس

* سبك مینیاتورهای هیچ يك از نسخه های موجود در ترکیه اعلام نشده است .

٢ - يك نسخه خطی

سال ٧٥٥ هـ. ق.

بخط ، حسن ركن الدين

شماره : H.674

- باهنج مجلس

٣ - يك نسخه خطی

سال ٧٧٢ هـ. ق.

بخط ، مسعود بن منصور بن احمد شيرازی

شماره : 1423

- با دوازده مجلس

٤ - يك نسخه خطی

سال ٨٠٣ هـ. ق.

بخط ، هبة الدين محمود بن مسعود بن يحيى

شماره : 1515

٥ - يك نسخه خطی

سال ٨٤٢ هـ. ق.

بخط ، عبدالله بن محمد صدر

شماره : 1547

٦ - يك نسخه خطی

سال ٨٦٨ هـ. ق.

بخط ، محمد بن محمد البلخي

شماره : H.1496

با سی مجلس

۷ - يك نسخه خطی

سال ۸۸۷ ه. ق.

کاتب ؟

شماره : 1489

- با سی و هفت مجلس

۸ - يك نسخه خطی

سال ۸۹۱ ه. ق.

بخط ، هیبة الله بن جلال الدین محمود شیرازی

شماره : H.1506

با پنجاه و دو مجلس

۹ - سه نسخه خطی

قرن نهم هجری قمری

کاتب ؟

شماره : H.1499 و H.1509 و H.1513

- به ترتیب : پنجاه و دو مجلس ، چهل و نه مجلس و سی و دو مجلس دارند .

۱۰ - يك نسخه خطی

سال ۹۰۰ ه. ق.

بخط ، علاءالدین بن سیدی

شماره : A.1057

- با شصت و پنج مجلس

۱۱ - يك نسخه خطی

سال ۹۰۰ ه. ق.

بخط ، محمود بن امیر حاج الحسینی اصفهانی

شماره : R.1542

١٢ - يك نسخه خطی
سال ٩٠١ هـ. ق.
بخط ، حاجی علی کاتب
شماره : H.1491
- با چهل و پنج مجلس

١٣ - يك نسخه خطی
سال ٩٠١ هـ. ق.
کاتب ؟
شماره : A.3065
- با پنجاه و هفت مجلس

١٤ - يك نسخه خطی
سال ٩٠٢ هـ. ق.
بخط ، محمد الحسینی
شماره : H.1508
- با سی و دو مجلس

١٥ - يك نسخه خطی
سال ٩٠٣ هـ. ق.
بخط ، منصور بن محمد بن ورقه بن عمر بختیار
شماره : H.1510
- با سی و پنج مجلس

١٦ - يك نسخه خطی
سال ٩١٤ هـ. ق.
بخط ، محمود بن جلال بن محمود بن یوسف قمی
شماره : H.1504

- با هشتاد و پنج مجلس

۱۷ - يك نسخه خطی

سال ۹۲۷ ه. ق.

بخط ، حاج محمد الكاتب المشهدی

شماره : H.1480

- با یکصد و بیست و هشت مجلس

۱۸ - يك نسخه خطی

سال ۹۲۸ ه. ق.

بخط ، محمد بن جلال الدين الكاتب

شماره : H.1485

- با چهل و سه مجلس

۱۹ - يك نسخه خطی

سال ۹۳۹ ه. ق.

بخط ، پیرحسین بن حسین

شماره : H.1482

- با چهل و هفت مجلس

۲۰ - يك نسخه خطی

سال ۹۴۲ ه. ق.

بخط ، محمود بن محمد البلخی

شماره : H.1514

- با سی و شش مجلس

۲۱ - يك نسخه خطی

سال ۹۵۰ ه. ق.

بخط ، علی الکاتب
شماره : H.1481
- با سی وهفت مجلس

۲۲ - يك نسخه خطی
سال ۹۵۴ ه. ق.
بخط ، حسن الحسینی الکاتب الشیرازی
شماره : H.1516
- با بیست و شش مجلس

۲۳ - يك نسخه خطی
سال ۹۶۰ ه. ق.
بخط ، فانی الکاتب الشیرازی
شماره : H.1495
- با هیجده مجلس

۲۴ - يك نسخه خطی
سال ۹۷۱ ه. ق.
بخط ، شریف الکاتب
شماره : H.1477

۲۵ - يك نسخه خطی
سال ۹۷۲ ه. ق.
بخط ، محمد باقی الکاتب
شماره : H.1488
- با بیست و هشت مجلس

۲۶ - يك نسخه خطی

سال ۹۷۳ هـ. ق.

بخط، شریف منشی بن خلیفه امیر بن معین الدین آلتونی علامه

شماره : H.1493

- با هشتاد و دو مجلس

۲۷ - يك نسخه خطی

سال ۹۷۸ هـ. ق.

بخط، محب علی الکاتب

شماره : H.1483

- با سی و دو مجلس

۲۸ - يك نسخه خطی

سال : ۹۸۲ هـ. ق.

بخط : حسن الحسینی الکاتب در شیراز

شماره : H.1497

- با بیست و پنج مجلس

۲۹ - يك نسخه خطی

سال : ۹۸۳ هـ. ق.

کاتب؟

شماره : H.1244

- با بیست و سه مجلس

۳۰ - پاتزده نسخه خطی

قرن دهم هجری قمری

کاتب؟

- شماره‌های : H.1475 با سی و هشت مجلس
H.1484 با چهارده مجلس (بخط کاتب الفارسی)
H.1486 با پنجاه و دو مجلس
H.1487 با بیست و دو مجلس
H.1490 با میزده مجلس
H.1494 با هفتاد و شش مجلس
H.1500 با چهل مجلس
H.1502 با چهل و هشت مجلس
H.1503 با سی مجلس
H.1505 با شانزده مجلس
H.1512 با بیست و شش مجلس
H.1656 با بیست و نه مجلس
R.1546 با هفده مجلس
R.1549 با چهل و سه مجلس
R.1548 با بیست مجلس

۳۱ - يك نسخه خطی

سال : ۱۰۰۰ ه. ق.

خط : درویش علی بن منصور الانصاری

شماره : H.1476

۳۲ - يك نسخه خطی

سال : ۱۰۰۶ ه. ق.

کاتب؟

شماره : H.1492

- با سی مجلس

۳۳ - يك نسخه خطی

سال : ۱۰۱۰ هـ . ق.

کاتب ؟

شماره : H.1501

- با می و نه مجلس

۳۴ - يك نسخه خطی

سال : ۱۰۳۸ هـ . ق.

بخط : ابن طرخان در بغداد

شماره : H.1498

- با پنجاه و سه مجلس

۳۵ - يك نسخه خطی

سال : ۱۰۹۷ هـ . ق.

بخط : ابوالحسن بن کلب علی اصفهانی دزفولی

شماره : R.1541

موزه هنر ترك

۳۶ - يك نسخه خطی

قرن دهم هجری قمری

بخط : محمد الکاتب در شیراز

شماره : 2233

مجموعه حمیدیه

۳۷ - يك نسخه خطی

سال : ۸۵۵ هـ. ق.

بخط : شیخ الاسلام بن حسین بن علی بن محمد

شماره : 1777

- با شصت و سه مجلس

مجموعه عاشر افندی

۳۸ - يك نسخه خطی

سال ۹۱۵ هـ. ق.

بخط : معین الدین الاوحدی در شیراز

شماره : 1955

- با چهل و یک مجلس

مجموعه والده سلطان

۳۹ - يك نسخه خطی

سال : ۹۵۶ هـ. ق.

بخط : محمد کاتب شیرازی

شماره : 2233

- با بیست و چهار مجلس

مجموعه حالت افندی

۴۰. يك نسخه خطی

قرن دهم هجری قمری

کاتب؟

شماره : 3079

- با دویست و دومجلس

مجموعه علی پاشا

۴۱. يك نسخه خطی

قرن یازدهم هجری

کاتب؟

شماره : 698

- با سی و دومجلس

چکسلواکی

پراگ

گالری نارودنی

۱. يك ورق از يك نسخه خطی

سبک؟

تاریخ؟

مینیاتور :

- کشتن پرویز اردشیر را

۲ - يك ورق از يك نسخه خطی

سبك ؟

تاریخ؟

مینیاتور :

- گذشتن سیاوش از آتش

روسیه - اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی لنینگراد

موزه ارمیتاژ

۱- تنها شاهنامه موجود درموزه، نسخه‌ای است که سابقاً متعلق به مجموعه رماشویچ بوده است.

دکتر آناتول ، آ. ایواشف

سوئیس

لوتسرن

مجموعه Kofler Truniger

۱ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال : ۷۴۱/۲ هجری قمری

موزه تاریخی برن

۲. يك نسخه خطی

سبك : هندی ؟

سال ؟ (شاید قرن هیجده میلادی ؟)

تعداد صفحات : ۱۱۵۳

تعداد مینیاتورها : ۱۰۲

نستعلیق

اندازه اصلی : $۱۹ \times ۲۹/۷$ سانتی متر

- خریداری شده از : گالری Stucker برن. سال ۱۹۶۳ م.

عراق

بغداد

موزه بغداد

۱. يك نسخه خطی ناقص

سبك ؟

تاریخ ؟

تعداد صفحات باقیمانده : ۱۳۴۶

اندازه : $۲۱/۵ \times ۳۰/۵$ سانتی متر

شماره : 801

۲. يك نسخه خطی

سبك ؟

تاریخ ؟

تعداد صفحات : ۸۹۶

اندازه : ۱۴ × ۳۴ سانتی متر

شماره : 1375

- قبلا متعلق به مجموعه پدر مرحوم آناستاس ماری کارمالیت به شماره 419 بود.

فرانسه

پاریس

موزه لوور

۱ - سه ورق از نسخه خطی «دموت»

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

مجموعه Pozzi

۲ - دو ورق از نسخه خطی «دموت»

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

مجموعه Demotte

۳ - يك ورق از نسخه خطی «دموت»

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

مجموعه H. Vever

۴ - هفت ورق از نسخه خطی « دموت »

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

مجموعه Indjidjian

۵ - يك ورق از نسخه خطی « دموت »

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

مجموعه Ctesse de Brehague

۶ - سه ورق از نسخه خطی « دموت »

سبك ؟

قرن هشتم هجری قمری

مجموعه Jeunniette

۷ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال : ۱۸۹۲ ه. ق.

مجموعه Riefstahl

۸ - يك نسخه خطی

سبك ؟

قرن نهم هجری قمری

- در فهرست Robinson معرفی شده است.

مجموعه Rothschild

۹ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال ۹۴۴ ه. ق.

- با دوپست و پنجاه و شش مجلس

مجموعه A. Godard

۱۰ - يك نسخه خطی

سبك ؟

سال : ۹۷۴ ه. ق.

نستعلیق

بخط : امیرالکاتب شیرازی

این نسخه را دکتر مهدی بیانی در « احوال و آثار خوشنویسان » معرفی کرده است.

لهستان
کراکوی

موزه کراکوی

۱ - يك نسخه خطی

نسیك ؟

سال : ۱۰۲۸ هـ . ق.

بخط : کمال الدین اصیل

شماره : 1800

هندوستان
بمبئی

مجموعه حکیم

۱ - يك نسخه خطی

سیك ؟

قرن نهم هجری قمری

- با یکصد و دو مجلس

ه این نسخه در فهرست Robinson معرفی شده است.

پیر و وزیر خرد چنان با هم
 خرد خواندن هر زمان در کار
 بیاید بی یکه کون با هم
 پیر و وزیر خرد با هم
 بغرض و تا بر کشیدند
 شده است یاران شاه
 بداندیش یاران او را

همه پیش پسران خود کار
 که کشیده بودی و کردی
 می را روشن بر لب کشید
کشش
 شاه او ان او بر زبان کشید

دول روشن بر سر کشید
 بر شاه و پسران بودی
 کشش او ان خوش کرد
کشش
 بر زبان او تیره کشید

که او کشید به بدانی پاد
 همان تیره کشید بودی
 نمی چند با او ز بر نام
 تو کشید کردون بر آید
 سپید زهی کشید
 نامزد کشید و با یک
 بخوش بر او تیره کشید

جفا شد شاه به ابرقت
 می داشت آشد تبا کرد
 هم یار پیر و وزیر شدند
 و را پادشاهی دوم به جا
 و بیوفی بر افکند اکثران
 ز ایران نیار شد در دست
 شاهی خراین ۱۸ ایران
 همچو ساسانیان با کرد
 قوانین به تلج نمی بر نهاد

باز کشش پیر و وزیر
 سوی روم بر کشید
 یکسختی کرد بر او
 کشش او ان خوش کرد
 کشش او ان خوش کرد

اب شاه بگرفت اگر بست
 همه کف شد پرده شمشیر
 که تو جهانجوی اگر گویند
 بر میان در نظر بر آید
 چه غوغا کشید جان کای
 بند خود و ان شهر فرنگ
 برین بیوفی اصل شاهی
 هر دویم ایران تاریخ داد
 کیرا ایران و شمشیر

« کشتن پرویز اردشیر را »

مینباتوری از یک شاهنامه خطی کالری نارودنی یراک

شماره نکاتیو : 35971

قوامی که بر خون بر سر
 زمین را ز خون بازشناختند
 اگر شتری در جهان نماند
 چه میشد کوفتار کهن

بجز شیدان برادر و سر
 کاسی که شکران افشاند
 سواری نباشد چه میشد
 بر آنس که بر شاه را بخواهد

بجان شد و این با او است
 بکینه نژاد از تر کس منم
 چه میشد این راه با هیچ
 با در کفش ما بنده ایم

محمد بود و بر کرد و با فلک
 که برین و بر شمس است
 بگو میشد از این فرخ
 محمدی که تو آکنده ایم

چینه از بنام که ستم
 ز چنگ زنده نیاید رتا

که شمشیر از میان بر کشید
 همانا شیدی که سام سوار

به زینش ایان نود در لای
 محمدی که بود خندان از افکار

محمدی که بود خندان از افکار
 محمدی که بود خندان از افکار

« گذشتن سیاوش از آتش »

صحنه‌ای از شاهنامه

مینیا تور : **گال**

عکس از : ری نارودنی براك

« نبود بین اردشیر و اردوان »

صحنه‌ای از شاهنامه خطی نستعلیق هنری دیترویت - میشیگان - آمریکا

مینیاتور : سبک تبریز

قر ۱۴ میلادی

« شاه فریدون ، شاه پیروزمند ساسانی و کاوه قهرمان در حالی که درفش
کاویانی را حمل می کند. به دنبال این ماجرا، ضحاک از تخت شاهی به
زیر می افتد و زندانی می گردد »

يك ظرف مینائی ، صحنه ای از شاهنامه
عکس از : انستیتو هنری دیترویت میشیگان
اوایل قرن ۱۳ میلادی

فهرست نوشته‌ها و تصویرها

صفحه	عنوان
۴	۱- پیشگفتار
۵	۲- شاهنامه و شاهنامه‌سرا
۱۴	۳- مینیاتور و سبکها
1	- گذشتن سیاووش از آتش
2	- جنگ گسته‌م با افراسیاب
نسخه‌های خطی شاهنامه در موزدهای :	
۲۲	۴- آلمان فدرال
۲۳	۵- امریکا
3	- کشته شدن شغاد بدست رستم
4	- بهمن و وزیرش
5	- بهرام گور ، شکار غزال
6	- جنگ رستم با خاقان چین
7	- کشته شدن سهراب بدست رستم
8	- نبرد اسفندیار با میمرغ
9	مینیاتوری از يك شاهنامه خطی موزه هنری فیلادلفیا
10	- نزدیک شدن رستم به چادر شاه قباد
11	- زال در آشیانه سیمرغ
12	- رفتن فردوسی به حمام
13	-- رستم ، بیژن را از چاه بیرون می‌کشد
14	-- جنگ رستم با اشکبوس در توران زمین
15	مینیاتوری از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلیولند
16	- کشتن بهرام گور ازدها را
17	- يك ضیافت درباری
18	-- خسرو گسته‌م را نجات می‌دهد
19	-- داستان بهرام گور با آرزو
20	- ضیافت چهارم انوشیروان بخاطر بزرگمهر

- 21 مینیا توری از يك شاهنامه خطی موزه هنری کلیولند
- 22 - نبرد بین رستم و اسفندیار
- 23 - جنگ رستم و اسفندیار
- 24 - جنگ رستم و اسفندیار
- 25 - کشتن بهرام گور ببر را
- 26 - کشتن افراسیاب برادر خود نوذر را
- 27 - مشاعره فی البداهه فردوسی با شاعران
- 28 - کشتن افراسیاب برادرش نوذر را
- ۵۴ ۶- استرالیا
- ۵۵ ۷- انگلستان
- 29 - گذشتن کیخسرو از آب جیحون
- 30 - گفتار اندر آمدن شاه کیخسرو با ...
- ۶۳ ۸- ایران
- ۶۸ ۹- پاکستان
- ۶۸ ۱۰- ترکیه
- ۷۸ ۱۱- چکسلواکی
- ۷۹ ۱۲- روسیه
- ۷۹ ۱۳- سوئیس
- ۸۰ ۱۴- عراق
- ۸۱ ۱۵- فرانسه
- ۸۴ ۱۶- لهستان
- ۸۴ ۱۷- هندوستان
- 31 - کشتن پرویز اردشیر را
- 32 - گذشتن سیاوش از آتش
- 33 - نبرد بین اردشیر و اردوان
- 34 - شاه فریدون و کاوه آهنگر

MINISTRY OF CULTURE AND ARTS

Dear Sir:

You might have heard that this summer (June 21st - July 21st) a commemoration will be held for Ferdowsi, famous epic poet, whose masterpiece, Shahnameh, is rather a holy book to every Iranian.

This is mostly because in spite of the invaders' intention Farsi, our native language, had been kept alive by the storytellers heart by heart through the enchanting stories from Shahnameh. Of course, this is not the right time and place to discuss the subject, but I only wanted to bring in light the reason why so many different versions of Shahnameh are made throughout the history.

We, as the authorities for the Museums in this country, had allocated a part of our activity to introduce the different versions of Shahnameh, that are presented in famous world museums. In fact we are publishing a catalogue extracted from the museums Catalogue, including a rather detailed index of famous Shahnameh in the museums Catalogue, including a rather detailed index of famous Shahnameh in the museums.

Here we need your kind consideration to inform us, rather in detail, about the Shahnameh in your museum. We would highly appreciate every enclosure in this regard.

MINISTRY OF CULTURE AND ARTS

(brodheurs, slides, pictures, postcards, etc....) and very gladly supply all the necessary expences.

This cultural co-operation will be of great importance and will result in our most and best gratitude. of course the list of contributors will appear in our catalogue.

With heartly thanks I remain:

نامه اداره کل موزه‌ها که به ۱۷۵ موزه و مجموعه کشورهای جهان فرستاده شد.

Yours sincerely,

متأسفانه تا آخرین لحظات چاپ کتاب، ترجمه ناعه جینی موزه شانگهای بدستمان نرسید.

Marie Shaibaie
Director of the museums
Iran

اداره کل موزه‌ها، از همکاری صمیمانه و ارزنده مسئولان محترم موزه های ایران و جهان صمیمانه سپاسگزاری نموده و توفیق بیشتری را برای خود و همه موزه ها که پایگاههای ارزشمند میراثیای فرهنگ و تمدن بشر هستند در راه خدمت به نگهداشت و اشاعه میراثیای ارزنده فرهنگی آرزو می نماید.

